הלכה · משנה תורה · מפרשים · משנה למלך · ספר מדע

משנה למלך על משנה תורה, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

רבי יהודה רוזאניס

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה למלך על משנה תורה, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

רבי יהודה רוזאניס

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-למלך-על-משנה-תורה-הלכות-עבודה-זרה-וחוקות-הגויים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ג 4
הלכה ג 4
פרק ד 4
הלכה ב 4
הלכה יג 4
פרק ז 5
הלכה ו 5
הלכה ז 17
הלכה ח 21
הלכה ט 21
הלכה י 24
הלכה יב 25
הלכה יז 33
פרק ח 44
הלכה ג 44
הלכה ו 44
הלכה ט 45
הלכה יא 45
פרק י 47
הלכה א 47
הלכה ו 47
פרק יא 47
הלכה ב 47
פרק יב 47
הלכה ב 47

פרק ג

הלכה ג

בד"א בשאר עבודות חוץ ממשתחוה וזובח ומקטיר ומנסך. בסנהדרין (דף ס':) ופריך בגמרא ליחשוב נמי זורק אמר אביי זורק היינו מנסך ופירש"י דבשלמא מקבל ומולק לא קשיא לן אע"ג דעבודת פנים הם דלא אשכחן דליהוו עבודות הנעשות לשם עבודת כוכבים, נראה מדבריו דמולק אינו חייב והוא תימה דודאי מולק חייב וכ"כ מרן בכ"מ דהא דלא תני מולק היינו משום דמולק היינו זובח. אשר ע"כ נ"ל דט"ס נפל בספרים וכצ"ל מקבל ומוליך. שוב ראיתי להתוספות פ"ו דיומא (דף פ"ג) שהעתיקו דברי רש"י הללו וכתבו כהגהתנו ופשוט הוא. ודע שמדברי התוספות שם מוכח דס"ל דהקומץ לעבודת כוכבים חייב כמו שחייבים על השחיטה דקמיצה דמנחה במקום שחיטת זבח היא לכל מילי:

פרק ד

הלכה ב

או שהודחו מאיליהן אין דנין בה עיר הנדחת. בפרק חלק איבעיא להו הודחו מאליה מהו ת"ש הדיחוה נשים וקטנים אמאי ליהוי כהודחו מאליהן הנך בתר נפשייהו גריר הני בתר נשים וקטנים גרירי כלומר דכי גרירי בתר נפשייהו הואיל ומעצמן נדחין אדוקי ביותר. וכתב מרן וז"ל אע"ג דמשמע דדחיה בעלמא היא פסק רבינו כוותה כו'. ולא יכולתי להלום דבריו דמשמע דק"ל היאך תפס רבינו ז"ל דחיית הגמרא וזה אינו דאי הוה תפיס דחיית הגמרא היה פוסק בהדיח מעצמה שדנין בה עיר הנדחת ואדרבה איהו תפס כפשטא דתלמודה מהא דהדיחוה נשים וסבר דדחיה בעלמא היא לומר הנך בתר נפשייהו גרירי. (א"ה א"נ משום דבפ' ארבע מיתות (דף ס"א) ומשני אביי כאן בניסת מפי עצמו דמימליך כאן בניסת מפי אחרים דגריר בתרייהו אלמא דניסת מפי עצמו אינו אדוק כ"כ והוא הדין להודחו מאליהן דלית לן למימר הואיל מעצמם נדחים אדוקים הם ביותר כנ"ל ועיין בכנה"ג א"ח שהגיה דברי מרן) ובלאו הכי כיון דלא אפשיטא בעיין ודאי דאזלינן בה לקולא ואינה נעשית עיר הנדחת אע"פ שנסקלין ממונם פלט ונשיהם וטפם אין נהרגין מה שאין כן אם דנין אותה כעיר הנדחת ודו"ק:

הלכה יג

ההקדשות שבתוכה קדשי מזבח ימותו. (א"ה עיין בדברי הרב המחבר פ"ג מהלכות שגגות דין ח' ובפרק י"ד מהלכות אבל):

פרק ז

הלכה ו

כיצד כל הצורות הנמצאים בכפרים כו'. משנה פרק ג' כל הצלמים אסורים מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה דר"מ וחכ"א אינו אסור אלא כל *שיש* בידו מקל או צפור. ובגמרא (דף מ') אמר רבה מחלוקת בשל כפרים אבל בשל כרכים ד"ה מותרים מ"ט לנוי עבדי להו ודכפרים מי איכא למ"ד לנוי קא עבדי להו דכפרים ודאי למפלחינהו עבדי להו אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבה מחלוקת בשל כרכים אבל בשל כפרים ד"ה אסורים. וכתבו התוספות לפום ריהטא משמע דמוקי פלוגתייהו דר"מ ורבנן בגזרת שאר מקומות אטו אותו מקום וה"פ כו' יע"ש שהאריכו:

והנה כוונת דבריהם נראה שהוא לפי שדברי רבה הללו דקאמר מחלוקת בשל כפרים כו' איכא לפרושי בשני אופנים. האופן האחד דרבה אית ליה כאוקימתא דרבי יצחק דקאמר דפלוגתא דר"מ ורבנן היא אי גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום או לא. ועל זה בא רבה ואמר מחלוקת בשל כפרים כלומר דבמקומו של ר"מ הוה כפר אחד שהיו עובדים אותה פעם אחת בשנה ור"מ גזר על כל הכפרים אטו אותו כפר ורבנן לא גזור אבל בשל כרכים ד"ה מותרים כל הכרכים משום דבכולהו כרכים לא עבדי להו אלא לנוי ולא גזרינן כרכים אטו כפרים. וכי אמרינן נמי אלא אי אתמר הכי אתמר כו' ה"פ מחלוקת בשל כרכים לפי שהם נעבדין במקומו של ר"מ וגזרינן בכל הכרכים אטו אותו כרך ורבנן סברי דלא גזרינן רובא אטו מיעוטא אבל בשל כפרים ד"ה אסורים משום דכולהו כפרים למפלחינהו עבדי להו. האופן השני הוא דרבה לית ליה ההיא דר' יצחק דטעמא דר"מ הוא משום דגזר רובו אטו מיעוטא דלעולם ר"מ לא גזר וטעמיה הוא משום דס"ל דנעבדין ברוב המקומות פעם אחת בשנה וה"ק רבה מחלוקת בשל כפרים דר"מ אסר להו בכ"מ משום דס"ל למפלחינהו עבידי בכ"מ ורבנן שרו בכ"מ דסברי לנוי עבדי להו אבל בשל כרכים ד"ה מותרים משום דלנוי בעלמא עבדי להו. וכי קאמר נמי אלא אי אתמר הכי אתמר כו' ה"פ מחלוקת בשל כרכים דר"מ אסר להו בכ"מ משום דאית להו דלמפלחינהו עבדי להו ורבנן שרו משום דאית להו דלנוי בעלמא עבדי להו אבל בשל כפרים ד"ה אסורים משום דכ"ע אית להו דלמפלחינהו עבדי להו. הכלל העולה דהתוספות הוה ס"ל דאם היינו מפרשים תחלת דברי רבה דקאמר מחלוקת בשל כפרים דרבה אית ליה דטעמיה דר"מ הוא משום גזרה כי אמרינן נמי מחלוקת בשל כרכים טעמיה דר"מ הוא משום גזרה. ואי אמרינן בתחלת דברי רבה דקאמר מחלוקת בשל כפרים דאית ליה דטעמיה דר"מ לאו משום גזרה הוא כי אמרינן נמי מחלוקת בשל

כרכים טעמיה דר"מ לאו משום גזרה הוא. ואין בין לישנא קמא דרבה ללישנא בתרא אלא אם מחלוקת ר"מ ורבנן היא בכפרים או בכרכים אך בטעמיה דר"מ אם הוא משום גזרה או אינו משום גזרה אין הפרש בין לישנא קמא דרבה ללישנא בתרא. והתוספות בתחלת דבריהם באו לשלול הפירוש השני משום דהוקשה להם קושיא חזקה דאם נאמר דרבה ליה ליה דר"מ גזר שאר מקומות אטו אותו מקום וכי קאמר מחלוקת בשל כפרים הוא משום דפליגי במציאות דר"מ אית ליה דבכפרים כל הכפרים למפלחינהו עבדי להו ורבנן סברי דלנוי עבדי להו אבל בשל כרכים אף ר"מ מודה דשרו בכ"מ משום דכל הכרכים לנוי עבדי להו. ועל זה הקשה סתמא דתלמודא דאיך יתכן לומר דרבנן פליגי על ר"מ בכפרים ואית להו דלנוי עבדי להו הא ודאי למפלחינהו עבדי להו. ומדלא הקשה התלמוד כי אם בחלוק כפרים משמע דבמאי דקאמר דכרכין ד"ה מותרים מודה ליה דהדין עמו משום דכ"ע לנוי עבדי להו דודאי המקשה חקר בין על הכפרים ובין על הכרכים וראה שלא צדק רבה במאי דקאמר דבכפרים איכא למ"ד דלנוי עבדי להו ומדלא פריך בחלוקה דכרכים דמשמע דהודה לו דהמציאות כן הוא דבכרכין כ"ע לנוי עבדי להו. ולפי זה יש לתמוה דאיך נחה דעתו של מקשה במאי דקאמר מחלוקת בשל כרכים אכתי כפי סברתו דאית ליה דשל כרכין לנוי עבדי להו הו"ל להקשות בהיפך ושל כרכין מי איכא למ"ד דלמפלחינהו עבדי להו הא ודאי דכרכין לכ"ע לנוי עבדי להו. ומכח קושיא זו כתבו התוספות דלפום ריהטא משמע דמוקי פלוגתייהו דר"מ ורבנן בגזרה שאר מקומות אטו אותו מקום ועל זה קאמר רבה מחלוקת בשל כפרים שהן נעבדין במקומו וגזר על כל הכפרים אטו אותו כפר אבל בשל כרכין ד"ה מותרין כל הכרכין משום דכל הכרכים לנוי עבדי להו. ועל זה הקשה התלמוד דאיך יתכן דשל כפרים ליכא מאן דעביד להו למפלחינהו אלא במקומו של ר"מ דשאר מקומות לנוי עבדי להו והא קא חזינא דכפרים ודאי למפלחינהו עבדי להו ברוב המקומות אבל במאי דקאמר דכרכין ד"ה מותרים משום דלנוי עבדי להו הודה לדבריו שכן הוא המציאות לפי שחקר בכרכין הרבה וראה דלנוי עבדי להו ולא הוקשה לו אלא מכפרים דהוה ס"ל לרבה דליכא אלא מיעוטא דעבדי למפלחינהו ואהא הקשה לו דליתא דהמציאות הוא דרובא דכפרים עבדי למפלחינהו. ומשני אלא אי אתמר הכי אתמר מחלוקת בשל כרכין דאיכא חד דוכתא דעבדי למפלחינהו ור"מ גזר רובא אטו מיעוטא ורבנן לא גזרי אבל בשל כפרים דברי הכל אסורים משום דכלהו כפרים למפלחינהו עבדין להו. והשתא ליכא לאקשויי דהא מדברי המקשה שלא הקשה אלא בחלוקה דכפרים משמע דבכרכים הודה לדברי רבה דקאמר דכולהו כרכים לנוי עבדי להו וא"כ איך נחה דעתו במאי

דקאמר מחלוקת בשל כרכים דמשמע דלכ"ע איכא כרך דלמפלחינהו עבדי לחוד משום דפשיטא דזה המקשה לא הלך מסוף העולם ועד סופו לבדוק בכרכים ובכפרים אם הצלמים נעשים לנוי או למפלחינהו ולא הוקשה אליו אלא ממה דקאמר רבה דבכפרים ליכא אלא מיעוטא דעבדי למפלחינהו לזה הקשה דהמציאות הוא בהיפך אבל במאי דקאמר דכרכין כ"ע עבדי לנוי הודה לדבריו דאפשר דהמציאות כך הוא לפי שהמקשה ג"כ בכל המקומות שידע ראה דבכרכים עבדי לנוי וכשאמרו מחלוקת בשל כרכים לא הוקשה אליו כלום מהמציאות דכיון דטעמיה דר"מ הוא משום דגזר מיעוטא אטו רובא אף שהמקשה בכל הכרכים שידע הוו עבדי לנוי אפשר דר"מ ידע דבקצוי ארץ איכא חד כרך דעבדי למפלחינהו וגזר רובא אטו מיעוטא ובזה לא יוכל להכחיש המציאות, נמצא דלפי דרך זה הוה ניחא דאמאי לא הקשה המקשה לרבה דקאמר מחלוקת בשל כרכים מהמציאות דכולהו עבדי לנוי מאחר שהוא הודה לדברי רבה הראשונים דקאמר אבל בשל כרכים דברי הכל מותרים: אלא שהתוספות לא נחה דעתם גם בפירוש זה מכח קושיות אחרות וכמבואר בדבריהם באופן דשני הפירושים גם את הראשון גם את השני לא ניתנו ליאמר. אשר ע"כ כתבו דכדי ליישב הסוגיא צ"ל דאיכא בין לישנא קמא דרבה ללישנא בתרא הפרש בטעמיה דר"מ דללישנא קמא דקאמר מחלוקת בשל כפרים טעמיה דר"מ אינו משום דגזר רובא אטו מיעוטא אלא משום דס"ל דבכפרים כ"ע עבדי למפלחינהו ורבנן ס"ל דאף בכפרים כ"ע עבדי לנוי אבל בכרכים ד"ה לנוי עבדי ובזה ניחא מאי דקאמר ד"ה לנוי לאפוקי בכפרים דפליגי אי עבדי לנוי או למפלחינהו. וניחא נמי מאי שהקשה הש"ס ובכפרים מי איכא למ"ד דלנוי עבדי כו' דהקושיא אינה אלא לרבנן דאמרי דעבדי לנוי אבל לר"מ ניחא דאית ליה דכולהו כפרים עבדי למפלחינהו. וכשאמרו אלא אי אתמר הכי אתמר מחלוקת בשל כרכים כפי לשון זה טעמיה דר"מ הוא משום דאיכא חד כרך דעביד למפלחינהו וגזר ר"מ בכל הכרכים אטו אותו כרך ובזה ניחא דאף שבתחלה הודה דכרכים לנוי עבדי מ"מ השתא דקאמר דטעמיה דר"מ הוא משום גזרה ליכא לאקשויי והא כרכים לנוי עבדי דכיון דמשום מיעוטא הוא דגזר ר"מ אפשר דר"מ ידע דיש כרך אחד באיי הים דעבדי למפלחינהו ומש"ה גזר בכל הכרכין ולא יוכל להקשות מהמציאות וכמו שכתבנו. זה נ"ל בכוונת דברי התוספות והוא פשוט בעיני. (א"ה המעיין היטב בדברי המחבר יראה בעיניו שעל פי דרכו נתיישבו כל הקושיות שהקשה מהריב"ל בדבור זה זולתי אחת מהנה לא נשברה. ואי קשיא לך לפי דרך זה של הרב המחבר ז"ל כיון דכל טעמא שדחו התוספות פירושם היינו משום דפריך ושל כפרים כו' וגם מדקאמר בשל כרכים דברי הכל לנוי עבדי להו א"כ מאי

דוחקיה דסתמא דתלמודא לשבש דברי רבה לימא דכוונת רבה כפירוש שדחו התוס' שהרי התוס' לא הונח להם בפירושם מלישנא דגמרא אבל הגמרא עצמה מנ"ל הא לא תיקשי שהרי מבואר בדברי מהריב"ל דהתוספות גרסי בדברי רבה אבל בשל כרכים דברי הכל לנוי עבדי להו ודוק. הן אמת דאכתי תיקשי דהוי"מ תלמודא לפרש דברי רבה כפירוש השני של הרב המחבר ז"ל ולא היה צ"ל אלא אי אתמר הכי אתמר כו'):

ומ"ש רבינו והנמצאות במדינה אם היו עומדין על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או כדור או סייף או עטרה וטבעת חזקתו שהוא לעבודת כוכבים ואסור בהנאה. שם אמתניתין דכל הצלמים אסורים מפני שהן נעבדים פעם אחת בשנה דברי ר"מ וחכ"א אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל וכו'. אמרינן בגמרא אי דנעבדין פעם אחת בשנה מ"ט דרבנן א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותה פעם אחת בשנה ור"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום א"ר יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ובעומדין על פתח מדינה שנינו, ע"כ. ובדברי שמואל ור' יוחנן הללו רבו הפירושים דרש"י ז"ל פירש וז"ל באנדרטי של מלכים שנינו בהנהו קאסר ר"מ דאגב חביבותא פלח ליה, בעומדין על פתח המדינה שנינו בהנהו קא אסר ר"מ דחשיבי להו, ע"כ. והנה כפי פירוש זה דקאי עלה דר"מ אפשר דכלהו מודו באוקימתא דר' יצחק בר יוסף דקאמר דטעמיה דר"מ הוא משום דבמקומו היו עובדים אותה פעם אחת בשנה וגזר שאר מקומות אטו אותו מקום ובא רב יהודה ואמר דאף לר"מ אינו אסור אלא באנדרטי משום דאף במקומו לא היו עובדין אלא לאנדרטי ולא גזרינן שאר צלמים אטו אנדרטי דומה ללישנא קמא דרבה דקאמר מחלוקת בשל כפרים אבל בשל כרכים ד"ה מותרים ופירשו התוס' בתחלת דבריהם דלא גזרינן כרכים אטו כפרים. וא"כ אף אנו נאמר דאף דלר"מ גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום מ"מ שאר צלמים או אנדרטי לא גזרינן כיון דבשום מקום אין עובדין לשאר צלמים. ואפשר דאף שנאמר דבמקומו של ר"מ היו קצת מהם עובדים לכל הצלמים מ"מ כיון שרובם לא היו עובדים כי אם לאנדרטי לא גזרינן כל הצלמים של שאר מקומות אטו מיעוט האנשים של מקומו של ר"מ שהיו עובדים לכל הצלמים. וראיה מגבינת בית אונייקי דלא גזר ר"מ גבינת שאר מקומות אטו גבינת בית אונייקי והיינו טעמא משום דבאונייקי לא היו נשחטין לעבודת כוכבים כי אם המיעוט ואם הוה גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום הוי מיעוטא דמיעוטא וכמו שכתבו התוס' בד"ה ר"מ יע"ש. ומ"ד נמי בעומד על בסיסן שנינו מודה נמי לתירוצא קמא דטעמא דר"מ הוא משום דגזר שאר

מקומות אטו אותו מקום אלא שבא לומר דמעולם לא גזר בכל הצלמים אלא בעומדין על פתח המדינה לפי שאף באותו מקום אין נעבדין פעם אחת בשנה אלא אותם העומדים על פתח המדינה וכמו שכתבנו בפירוש דברי שמואל דאמר באנדרטי של מלכים שנינו: **אך** אני מסתפק אם מ"ד בעומדין על פתח המדינה שנינו מודה לשמואל דאמר באנדרטי של מלכים שנינו אלא שבא להוסיף ולומר שאין הדבר תלוי באנדרטי בלבד אלא בעינן תרוייהו אנדרטי ועומדין על פתח המדינה ובדאיכא הני תרתי גזר ר"מ אבל בהבצר אחת מהנה לא גזר לפי שאף במקומו של ר"מ לא היו עובדין צלמים אלא בדאיכא הני תרתי אנדרטי ועומדין על פתח המדינה. ופירוש זה מורה כפי הגירסא דגרסי ובעומדין בוי"ו דמשמע דבא להוסיף על דברי שמואל דקאמר באנדרטי. אך יש גירסאות דגרסי בעומדין בלא וי"ו ולפי גירסא זו אפשר דלא קאי אאוקימתא דאנדרטי אלא אוקימתא באנפי נפשה היא ואפשר דפליג עליה דשמואל ואמר דאליבא דר"מ אין הדבר תלוי בהיותו אנדרטי אלא הדבר תלוי בהיותו עומד על פתח המדינה דאם הוא עומד על פתח המדינה אפילו אינו אנדרטי גזר ר"מ לפי שבמקומו היו עובדין לצלמים העומדין על פתח המדינה אף שאינן אנדרטי ואם אינם עומדים על פתח המדינה אף שהם אנדרטי לא גזר ר"מ לפי שאף במקומו לא היו עובדין לצלמים שאינן עומדין על פתח המדינה אף שהם אנדרטי. ולפי זה פליגי שמואל ור' יוחנן בתרתי באנדרטי שאינו עומד על פתח המדינה דלשמואל לא גזר ר"מ ולר"י גזר ופליגי נמי בצלם שאינו אנדרטי ועומד על פתח המדינה דלשמואל לא גזר ר"מ ולר"י גזר ר"מ. ומיהו עדיין אפשר לצדד ולומר דלא פליג ר' יוחנן עליה דשמואל באנדרטי דלעולם מודה דבאנדרטי אף שאינו עומד על פתח המדינה גזר ר"מ ולא בא ר' יוחנן אלא לחדש ולומר דמדברי שמואל מוכח דלא גזר ר"מ אלא באנדרטי ולפ"ז מתניתין דכל הצלמים דקא אסר ר"מ מיירי דוקא באנדרטי. וזה נראה לו דוחק לר' יוחנן ומש"ה אוקמוה למתניתין בעומדין על פתח המדינה ובזה מתניתין איירי בכל הצלמים ולעולם דמודה לשמואל דבאנדרטי אף שאינו עומד על פתח המדינה גזר ר"מ דלר' יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין כל הצלמים העומדים בפתח המדינה והיו עובדים ג"כ לאנדרטי אף שאינו עומד על פתח המדינה. ולפי זה אפשר לומר דאף לגירסאות דגרסי ובעומדין בוי"ו לאו למימרא דלר' יוחנן בעינן תרתי דהיינו אנדרטי ועומדין על פתח המדינה ובהבצר אחת מהם דלא גזר ר"מ. אלא הכונה היא דשמואל אוקמה למתניתין דוקא באנדרטי ואתא ר' יוחנן ואמר ובעומדין על פתח המדינה שנינו כלומר דמתניתין איירי בתרי גוונא או באנדרטי אע"פ שאינו עומד על פתח המדינה או בשאר הצלמים ובעומדים על פתח המדינה: הכלל העולה ממה שכתבנו הוא זה שדברי

ר' יוחנן הללו יש לפרשם בשלשה פנים. הפן הראשון הוא דר' יוחנן בא להוסיף על דברי שמואל ואמר דאין הדבר תלוי באנדרטי לחוד אלא בעינן נמי שיהיו עומדין על פתח המדינה ולא גזר ר"מ אלא בדאיכא תרתי אנדרטי ועומדין על פתח המדינה ובהבצר אחת מהנה לא גזר ר"מ ודרך זה יצדק לפי הגירסא דגרסי ובעומדין בוי"ו. הפן השני דר' יוחנן פליג עליה דשמואל וסבירא ליה דאין הדבר תלוי אלא בעומדין על פתח המדינה דאם עומדין אסר ר"מ בכל הצלמים אף שאינם אנדרטי ואם אינם עומדים לא גזר ר"מ אף שהם אנדרטי ופליג עליה דשמואל בתרתי וכמו שכתבנו ודרך זה יצדק לפי הגירסא דגרסי בעומדין בלא וי"ו. הפן השלישי הוא דר' יוחנן לא פליג עליה דשמואל באנדרטי אלא שחולק עליו במאי דאוקמה למתניתין באנדרטי דוקא וזה נראה לו דוחק מדקתני מתניתין כל הצלמים ובעומדין על פתח המדינה ולדידיה מתניתין איירי בתרי גווני או באנדרטי אף שאינו עומד על פתח המדינה או בשאר צלמים ובעומדין על פתח המדינה ובכל חד מהני תרי גווני קא אסר ר"מ. ודרך זה יצדק בין לפי הספרים דגרסי בעומדין בלא וי"ו ובין לאותם דגרסי ובעומדין בוי"ו:

ולכל הפירושים שמואל ור' יוחנן לא פליגי אאוקימתא קמייתא דר' יצחק בר יוסף דקאמר דטעמיה דר"מ הוא משום דגזר שאר מקומות אטו אותו מקום ור' יצחק בר יוסף נמי לא פליג אהני אוקימתא דאנדרטי ודעומדין על פתח המדינה דהוא לא בא אלא לומר במאי פליגי ר"מ ורבנן אך לא גלה דעתו באיזה מין צלמים קא אסר ר"מ: וראיתי להר"ן שכתב וז"ל ומשמע דר"י אמר שמואל לתרוצא למתניתין אתא דלא צריכים למימר דר"מ ורבנן פליגי אי גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום או לא אלא באותו מקום עצמו פליגי דבאנדרטי של מלכים שנינו ובשל כרכים וכדמסיק רבה ובודאי דלאו למפלחינהו עבדי להו אלא לנוי בעלמא אלא דר"מ חייש למיעוט אנשים שבאותו מקום דמקבלי לה באלוה והיינו דקאמר מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה כלומר כיון דחיישינן למיעוטא יש לחוש שמא טעה בה איש אחד פעם אחת בשנה ורבנן דלא חיישי למיעוטא שרו, עכ"ל. והנה כפי דברי הר"ן הללו דשמואל חולק אאוקימתא דר' יצחק בר יוסף ר' יוחנן נמי דקאמר בעומדין על פתח המדינה שנינו חולק ג"כ אאוקימתא קמייתא שהרי אוקימתא זו דר' יוחנן אאוקימתא דשמואל קאי ולפי דרכו דשמואל בא לתרץ מתניתין באופן אחר ר' יוחנן נמי הכי ס"ל:

אך קשיא לי דהא אוקימתא קמייתא דר' יצחק בר יוסף משמיה דר' יוחנן היא וצ"ל דפליגי תרי אמוראי אליבא דר' יוחנן והוא דוחק בעיני. עוד קשה לי דלפי דרכו של הר"ן לא הוה ליה לסתמא דתלמודא למימר א"ר יהודה אמר שמואל אלא הכי הול"ל ר' יהודה

משמיה דשמואל אמר באנדרטי של מלכים שנינו שזהו הלשון המורגל בכל התלמוד כשבא לחלוק על דברי מי שקדמו. ודע דהשלשה פירושים שכתבנו לעיל בדברי ר' יוחנן כפי דרכנו שכתבנו דלא פליגי שמואל ור' יוחנן אאוקימתא קמייתא יש לפרשם ג"כ אליבא דהר"ן דס"ל דשמואל לית ליה דטעמיה דר"מ הוא משום דגזר שאר מקומות אטו אותו מקום ואין צורך להעתיק מה שכתבנו לעיל ודו"ק:

ודע שפירוש זה שכתבנו הוא לדעת רש"י דאית ליה דהיותו אנדרטי או עומד על פתח המדינה הוי הוכחה שנעשה לעבודת כוכבים: אך ר"ת ז"ל סובר בהפך ופירש דהכא קאי אהיתרא דרבנן וה"ק הא דשרו רבנן במתניתין היינו דוקא באנדרטי של מלכים ובעומדין על פתח המדינה דבהנהו שרו רבנן דודאי לנוי עביד להו, ע"כ. ולפי פירוש זה ג"כ איכא לספוקי בדברי ר' יוחנן דקאמר בעומדין על פתח המדינה דאפשר דקאי על אנדרטי דקאמר שמואל וקאמר ובעומדים בוי"ו ואית ליה דע"כ לא שרו רבנן באין בידו שום דבר אלא בדאיכא תרתי להיתרא דהיינו אנדרטי ועומד על פתח המדינה אך בהבצר אחת מהנה אף רבנן מודו דאסור אף שאין בידו שום דבר. ולפי זה לר' יוחנן אפילו אנדרטי כל שאינו עומד על פתח המדינה אסור לרבנן אף שאין בידו שום דבר. ואפשר לומר דר' יוחנן בא לחלוק על שמואל דמוקי למתניתין דכל הצלמים דשרו רבנן כל שאין בידו שום דבר באנדרטי דוקא הא בשאר הצורות אף רבנן מודו דאסירי ורבי יוחנן אית ליה דאין הדבר תלוי באנדרטי אלא בעומדין על פתח המדינה ואם עומדין אף שאר הצורות נמי שרו רבנן ואם אינן עומדין אף באנדרטי מודו רבנן דאסור. ואיכא בין אלו שני הפירושים שכתבנו שאר צורות העומדין על פתח המדינה דלפירוש קמא לרבנן אסירי אף שאין בידם שום דבר ולפירוש השני שרו רבנן אף כל שאינו עומד על פתח המדינה אף באנדרטי אסרי רבנן כפי כל הפירושים. וא"ת א"כ לר"ת ז"ל אנדרטי נמי פלחי ליה והא התוספות דחו פירש"י משום ההיא דפרק כלל גדול דמשמע דאנדרטי לא פלחי ליה. וי"ל דלא הוקשה להם מההיא דפרק כלל גדול אלא לרש"י ז"ל דאית ליה דאנדרטי פלחי לה טפי משאר צורות ומההיא דפרק כלל גדול משמע בהפך דאדרבא שאר צורות פלחי טפי אבל לעולם דמודו דאנדרטי נמי פלחו ליה. ולפי פירוש ראשון מועיל היותו אנדרטי דאם לא היה אנדרטי אף שעומד על פתח המדינה הוו אסרי רבנן ואף דלפירוש השני היותו אנדרטי אינו מעלה ומוריד כלל מ"מ אין סתירה לזה מההיא דפרק כלל גדול. ומה שכתבו התוספות דבפרק כלל גדול משמע דאנדרטי אין סתמן לעבוד. הכוונה היא דאין סתמן לעבוד כמו שאר צורות לאפוקי מדברי רש"י דאית ליה דאנדרטי סתמן לעבוד יותר משאר צורות. ואפשר עוד לומר דר' יוחנן לא בא לחלוק

על שמואל אלא לומר דלעולם מתניתין איירי בשאר צורות וכפשטא דמתניתין דקתני כל הצלמים אלא דמיירי בעומד על פתח המדינה ומשום הכי שרו רבנן ולעולם דמודה לשמואל דבאנדרטי אף שאינו עומד על פתח המדינה שרו רבנן דכל שהוא אנדרטי אין סתמן לעבוד וכדמוכח ההיא דפ' כלל גדול. אלא שבא לחדש עוד ולומר דאף בשאר צורות דסתמן לעבוד כל שעומדין על פתח המדינה אין סתמן לעבוד ושרו רבנן. וכפי פירוש זה דייקי דברי התוספות אף שכתבו דאנדרטי אין סתמן לעבוד:

והשתא נבא לבאר דברי רבינו ז"ל שכתב והנמצאות במדינה אם היו עומדין על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור כו' חזקתו שהיא לעבודת כוכבים. ודברי רבינו הללו לא אתו לא כפירש"י ולא כפירוש ר"ת. דהא לר"ת כל שעומדים על פתח המדינה היא הוראה דלאו לעבודת כוכבים נינהו ולרבינו ז"ל הוי איפכא. וכפירש"י נמי לא אתי דנהי דרש"י ז"ל אית ליה דהיותו עומד בפתח המדינה הוה הוראה דלמפלחה קאי מ"מ איהו ז"ל אית ליה דשמואל ור' יוחנן לא קיימי אלא אליבא דר"מ אבל לרבנן בין אנדרטי בין שאר צורות ובין עומדין על פתח המדינה ובין אין עומדין הכל תלוי בשיש בידו מקל או צפור דאם יש בידו שום דבר לעולם אסור ואם אין בידו שום דבר לעולם מותר וא"כ דברי רבינו ז"ל הללו אתו דלא כמאן:

ונראה דרבינו ז"ל סבירא ליה כרש"י דהיותו אנדרטי או עומד על פתח המדינה איכא הוכחה טפי דלמפלחה קאי. אך ס"ל דשמואל ור' יוחנן לא קיימי אליבא דר"מ אלא אליבא דרבנן וה"ק שמואל ע"כ לא אסרי רבנן בשיש בידו שום דבר אלא באנדרטי דכיון דאיכא תרתי אנדרטי ויש בידו שום דבר איכא הוכחה דלמפלחינהו קיימי אבל בשאר צורות אף שיש בידו שום דבר או באנדרטי ואין בידו שום דבר שרו רבנן. ובא ר' יוחנן ואמר בעומדין על פתח המדינה שנינו כלומר הא דאסרי רבנן בשיש בידו שום דבר הוא דוקא בעומדין על פתח המדינה דכיון דאיכא תרתי לריעותא דהיינו שיש בידו שום דבר ועומד על פתח המדינה אסרי רבנן אבל בהבצר אחת מהני לא אסרי רבנן. וס"ל לרבינו ז"ל דר' יוחנן פליג עם שמואל וס"ל דהיותו אנדרטי אינו מעלה ומוריד כלל לדין זה אלא הכל תלוי בשיש בידו שום דבר ועומדין בפתח המדינה דאם יש שני דברים הללו אסור ובהבצר אחת מהנה שרי ופסק רבינו כר' יוחנן. אך השני פירושים האחרים שכתבנו לעיל בדברי ר' יוחנן לא ניתנו ליאמר אליבא דרבינו דאם נאמר דר' יוחנן בא להוסיף ולומר ובעומדין על פתח המדינה שנינו כלומר דלא אסרי רבנן אלא בדאיכא תלתא דפורענותא דהיינו שיש בידו שום דבר ואנדרטי ועומדין על פתח המדינה. א"כ קשה דאמאי לא הזכיר רבינו דבעינן נמי אנדרטי:

ואם נאמר דר' יוחנן לא פליג אלא שבא לומר דלאו דוקא אנדרטי דהוא הדין לכל שאר הצורות אך בזאת שיהיו עומדים על פתח המדינה ולעולם דמודה באנדרטי לא בעינן עומדין על פתח המדינה וכסברת שמואל. גם זה לא יתכן דא"כ היה לו לרבינו ז"ל לבאר דין זה דבאנדרטי כל שהיה בידו שום דבר אף שאינו עומד על פתח המדינה אסור ומדלא כתב דין זה ע"כ דס"ל דאין הדבר תלוי אלא בעומדים על פתח המדינה ויש בידו שום דבר אבל היותו אנדרטי אינו מעלה ומוריד כלל לדין זה. וא"כ ע"כ לומר דס"ל לרבינו ז"ל דר' יוחנן פליג עליה דשמואל וס"ל דהיותו אנדרטי אינו מעלה ומוריד כלל לענין זה ופסק כר' יוחנן וכדכתיבנא: וראיתי להר"ן ז"ל שכתב דרבינו ס"ל דר' יוחנן דאמר בעומדין על פתח מדינה שנינו בין לר"מ בין לרבנן קאמר ולא קאי אדרב יהודה אמר שמואל דאוקמה באנדרטי של מלכים אלא אוקימתא באנפי נפשה היא ופסק הרב ז"ל כר' יוחנן, ע"כ. והנה מה שאמר ולא קאי אדר"י כו' כוונת דבריו היא מבוארת דבא לשלול הפירוש שכתבנו לעיל דר' יוחנן בא להוסיף על דברי ר' יהודה וגרסינן ובעומדין בוי"ו כלומר דתרתי בעינן לאסור אנדרטי ועומד על פתח המדינה. לזה כתב דרבינו ס"ל דהיא אוקימתא באפי נפשה ולדידיה היותו אנדרטי אינו מעלה ומוריד כלל ופסק כר' יוחנן. ודע דאליבא דהר"ן שכתב דלרבינו ר' יוחנן קאי בין לר"מ ובין לרבנן ה"ה ג"כ דכפי פירוש זה ר"י אמר שמואל ג"כ קאי בין אליבא דר"מ ובין אליבא דרבנן ולא הוצרך לומר כן בהדיא דכיון דרבינו ז"ל פסק כר' יוחנן לא הוצרך הר"ן לפרש אלא מאי דס"ל לרבינו בפירוש דברי ר' יוחנן אבל פשיטא דקושטא דמלתא הוא דאליבא דרבינו דברי ר"י אמר שמואל ג"כ הם בין אליבא דר"מ בין אליבא דרבנן דאי לא תימא הכי אלא דגם רבינו מודה לרש"י דר"י אמר שמואל אליבא דר"מ בלחוד קאי ולא פליגי רבינו ורש"י אלא בדברי ר' יוחנן נמצא דאליבא דרבינו לא פליגי ר"י אמר שמואל עם ר' יוחנן אליבא דרבנן שהרי שמואל לא קאי אלא אליבא דר"מ. וא"כ מאי האי דקאמר הר"ן ופסק הרב כר' יוחנן והלא כיון דרבינו פסק כרבנן ליכא פלוגתא אליבא דרבנן: אלא ודאי דס"ל להר"ן דאליבא דרבינו דשמואל נמי קאי אליבא דרבנן ג"כ וא"כ פליגי שמואל ור' יוחנן אליבא דרבנן אי בעינן אנדרטי ופסק כר' יוחנן:

יש לדקדק מי הכריחו להר"ן ז"ל לומר דאליבא דרבינו שמואל ור' יוחנן קיימי אליבא דר"מ ורבנן אימא דלרבינו שמואל ור"י לא קיימי אלא אליבא דרבנן אבל אליבא דר"מ אנדרטי ועומדין על פתח המדינה אינו מעלה ומוריד כלל משום דאיהו חייש למיעוטא ובמקומו היו עובדין לכל הצורות אף שלא היו עומדין על פתח המדינה ואף שלא היו בידם שום דבר. י"ל דלישנא דשנינו דנקטי סתמא שמואל ור' יוחנן משמע דקיימי אכולה

מתניתין בין לר"מ ובין לרבנן א"נ דהר"ן אזיל לשיטתיה שכתב דמשמע דרב יהודה אמר שמואל לתרוצא למתניתין אתא דלא ניחא ליה בתירוצא דרבי יצחק בר יוסף דקאמר דמחלוקת ר"מ ורבנן הוא אי גזרינן שאר מקומות אטו מקומו של ר"מ. ונראה דמה שהביאו להר"ן לזה הוא משום דפשטא דסוגיין הכי מוכחא דמתחלה הקשו מ"ט דרבנן ותירץ רבי יצחק בר יוסף דטעמיה דר"מ הוא משום דגזרינן שאר מקומות אטו מקומו וכי קאמר בתר הכי סתמא באנדרטי של מלכים שנינו משמע דקאי על עיקר הקושיא שהקשו מ"ט דרבנן. ומש"ה כשבא ליישב הסוגיא אליבא דרבינו ז"ל כתב דס"ל דשמואל ור' יוחנן קיימי אליבא דר' מאיר ורבנן. ובזה ניחא דבאו לתרוצי מתניתין גם כן דגם לפי פירוש זה דקיימי אליבא דר"מ ורבנן אתי לתרוצי דמתניתין והכי קאמרי באנדרטי של מלכים שנינו ובזה דוקא הוא דקא אסרי רבנן ביש בידו שום דבר ור"מ אסר ג"כ אפילו אין בידו שום דבר משום דחייש למיעוטא אבל אם לא היה אנדרטי לעולם שרי ואפילו יש בידו שום דבר:

ועל פי דרך זה יש לפרש ג"כ דברי ר' יוחנן דקאמר בעומדין על פתח המדינה שנינו: אך לא ידעתי מי הכריחו לרבינו לפרש דברי שמואל ור' יוחנן דקיימי גם אליבא דרבנן:

ובשלמא לפי מה שכתבתי לעיל דלרבינו לא קיימי שמואל ור' יוחנן כי אם אליבא דרבנן ניחא דאפשר דרבינו לא ניחא ליה בפירושא דהר"ן דבאו לתרוצא למתניתין משום דא"כ רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בא ג"כ לתרוצא למתניתין דלא ניחא ליה בתירוצא קמא דפליגי בגזרת שאר מקומות אטו אותו מקום וזה הוא דוחק דהא כלהו אתאמרו משמיה דר' יוחנן וצ"ל דתרי אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן. ותו דמדקאמר אמר ר' יהודה ולא קאמר ר' יהודה אמר משמע דלא בא לחלוק על תירוצא קמא וכמו שכתבנו לעיל ומכח הכרחיות אלו סבור רבינו ז"ל דשמואל ור' יוחנן כולהו מודו בתירוצא קמא דמחלוקת ר"מ ורבנן הוא בגזרת שאר מקומות אטו אותו מקום והם לא באו אלא לפרש מלתייהו דרבנן דאסרי ביש בידו שום דבר ולא חיישי למיעוטא דהיינו דוקא באנדרטי ובעומדין על פתח המדינה אבל לעולם דר"מ אסר בכל גוונא משום דחייש למיעוטא:

ואף שצדדנו לעיל בתחלת דברינו דאפשר דשמואל ור' יוחנן קיימי אליבא דר"מ ולא פליגי אתירוצא קמא אלא כולהו מודו דמחלוקת ר"מ ורבנן הוא בגזרת שאר מקומות אטו אותו מקום אלא דבאו לפרש דאף לר"מ דחיישי למיעוטא הוא דוקא באנדרטי ובעומדין על פתח המדינה הא לאו הכי אף ר"מ לא אסר לפי שאפילו במקומו של ר"מ לא היו עובדין כי אם לאנדרטי ובעומדין על פתח המדינה: מ"מ אפשר לומר דגם בזה לא בחר רבינו ז"ל לפי שהוא דוחק שבאו לפרש דברי ר"מ דהוו דלא כהלכתא דבשלמא

תירוצא קמא דר' יצחק בר יוסף שבא לפרש במה פליגי ר"מ ורבנן ניחא אך אי אמרינן דשמואל ור' יוחנן מודו לר' יצחק בר יוסף ולא באו אלא לפרש דברי ר"מ הוא דוחק כיון דלית הלכתא כוותיה דר"מ. אך אליבא דהר"ן דס"ל דשמואל ור' יוחנן באו לתרוצא למתניתין דס"ל דרבינו ג"כ מודה בזה קשה קצת מנ"ל לרבינו דקיימי ג"כ אליבא דרבנן אימא דלרבנן כל שיש בידו שום דבר אף שאינו אנדרטי ואינו עומד על פתח המדינה אסרי רבנן:

ודע דהרי"ף והרא"ש ז"ל לא הביאו דברי ר' יצחק בר יוסף ולא כתבו אלא מתניתין כצורתה וכתבו מימרא דר"י אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו ומימרא דרבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בעומדין על פתח המדינה. והנה כל הפירושים שכתבנו יש להעמיד בדבריהם. דאפשר דסבירא להו כרש"י דלא קיימי שמואל ור' יוחנן אלא אליבא דר"מ ולעולם דלרבנן בכל גוונא אסרי ביש בידו מקל או שום דבר והביאו מימרות אלו אף שהם אליבא דר"מ כדי שנשמע מהם לרבנן דאפילו באנדרטי ובעומדין שנינו דשרו רבנן כיון שאין בידו שום דבר ולא נטעה לומר דע"כ לא שרו רבנן במתניתין אלא בשאר צורות אבל באנדרטי ובעומדין על פתח המדינה אף רבנן מודו משום דאיכא הוכחה דלמפלחינהו עבדי להו קמ"ל דבהני נמי פליגי ר"מ ורבנן אבל לעולם דכל שיש בידו שום דבר אסרי רבנן ואפילו בשאר הצורות ואינם עומדין על פתח המדינה. ואפשר לומר דס"ל להרי"ף והרא"ש כסברת ר"ת דאית ליה דקיימי שמואל ור' יוחנן אליבא דרבנן ובהני דוקא הוא דשרו באין בידו שום דבר משום דלנוי עבדי להו אבל בשאר הצורות ואינם עומדים על פתח המדינה אף רבנן מודו דאסירי משום דלאו לנוי עבדי להו. ואפשר ג"כ לומר דסבירא להו להרי"ף והרא"ש כרבינו ז"ל דשמואל ור' יוחנן קיימי אליבא דרבנן ודוקא בהני אסרי רבנן בשיש בידו שום דבר הא לאו הכי אפילו יש בידו לא אסרי רבנן. באופן שאין הוכחה מדבריהם איזה מהפירושים סבירא להו:

אך בפירוש דברי ר' יוחנן דאמר בעומדין על פתח המדינה שנינו שכתבנו לעיל שיש לפרש דבריו בג' אופנים יש לחקור להרי"ף והרא"ש היכי ס"ל. והנה כפי הצד שצדדנו דהרי"ף והרא"ש ס"ל כרש"י דהני מימרי הם אליבא דר"מ דוקא ולא הביאום לפסק הלכה אלא כדי שנשמע מהן לרבנן דאפילו בכה"ג שרי כל שאין בידו שום דבר אין הכרח בדבריהם איזה מהפירושים פירשו בדברי ר' יוחנן. אך אי סבירא להו כר"ת דהני מימרי הם אליבא דרבנן או אי סבירא ליה כרבינו דהני מימרי הם אליבא דרבנן. נראה דע"כ לית להו דר' יוחנן פליג אשמואל באוקימתא דאנדרטי לומר דאינו מעלה ומוריד כלל אנדרטי אלא הכל תלוי אם עומדין על פתח המדינה או לא. דא"כ לאיזה תכלית הביאו

מימרא דשמואל מאחר דלא קי"ל כותיה שהרי אין דרכם להביא אלא מה שהוא פסק הלכה אלא ודאי דהם ז"ל ס"ל בדברי ר' יוחנן כאחד משני הפירושים שכתבנו לעיל או שר' יוחנן בא להוסיף על דברי שמואל ולומר דרבנן לא מיירי אלא בדאיכא תרתי דהיינו אנדרטי ועומדין על פתח המדינה הא לאו הכי לא שרו רבנן אליבא דר"ת או לא אסרו אליבא דרבינו. ובזה ניחא שהביאו סברת שמואל משום דגם דברי שמואל קיימי אליבא דהלכתא. או דס"ל דר' יוחנן מודה לדשמואל באוקימתא דאנדרטי אלא שנראה לו דוחק להעמיד משנתנו באנדרטי דוקא ומשום הכי אוקמה בעומדין על פתח המדינה ומיירי בכל הצלמים ולעולם דמודה דבאנדרטי אפילו אינן עומדין על פתח המדינה לא מיירו רבנן ולפי זה רבנן מיירו או באנדרטי אע"פ שאינן עומדין על פתח המדינה או בשאר הצורות ועומדין על פתח המדינה ולפי דרך זה ג"כ ניחא דמייתי אוקימתא דשמואל דאנדרטי משום דהיא הלכה פסוקה:

הכלל העולה דאף שנאמר דהרי"ף והרא"ש ס"ל כרבינו ז"ל דשמואל ור' יוחנן קיימי אליבא דרבנן ולומר דלא אסרו ביש בידו מקל אלא בכה"ג. אכתי חלוקים הם בעיסתם דלרבינו ז"ל ר' יוחנן פליג עליה דשמואל באוקימתא דאנדרטי וס"ל דאין הדבר תלוי אלא בעומדין על פתח המדינה אבל היות אנדרטי אינו מעלה ומוריד כלל שהרי לא הזכיר בדבריו אנדרטי כלל. ואילו להרי"ף והרא"ש יש הפרש בין צורת אנדרטי לשאר הצורות מדהביאו בפסקיהם אוקימתא דשמואל. וקשיא לי טובא שדרכו של רבינו ז"ל הוא לפסוק כהרי"ף ולא ראיתי לשום אחד מהמשיגים שהשיגוהו לומר והרב לא כתב כן בהלכות כדרכם תמיד: והיותר מתמיה אצלי הם דברי הטור שכתב בר"ס קמ"א וז"ל והנמצאים בכרכים מותרים דודאי לנוי נעשו אלא א"כ עומדין על פתח המדינה ובידם מקל כו'. והנה דבריו הם כדברי רבינו ז"ל וא"כ ע"כ דס"ל דאוקימתא דר' יוחנן דקאמר בעומדין על פתח המדינה שנינו היא ג"כ אליבא דרבנן לומר דרבנן לא אסרו ביש בידם שום דבר אלא בעומדין על פתח המדינה ומדלא הזכיר אנדרטי כלל משמע דס"ל דר"י פליג עליה דשמואל וס"ל דהיותו אנדרטי אינו מעלה ומוריד כלל בדין זה וכמו שכתבנו לדעת רבינו. וא"כ יש לתמוה איך סתם נגד דעת אביו הרא"ש דהא מדהביא בפסקיו אוקימתא דאנדרטי מוכח בהדיא דס"ל דאוקימתא הלזו הלכתא היא. וראיתי להטור סי' הנזכר שכתב וז"ל ושאר כל הצורות אפילו צורת אדם המוצא אותה מותרת אם לא שיש הוכחה שנעשה לעבודת כוכבים כגון צורת אדם עומדת על פתח המדינה ובידה מקל או צפור ע"כ. ומדנקט צורת אדם נראה דס"ל דלא אסרו רבנן כי אם בצורת אדם וע"כ אית

לן למימר שדין זה יצא לו להטור ז"ל מאוקימתא דשמואל דקאמר באנדרטי של מלכים שנינו וכמ"ש מרן הב"י יע"ש:

הלכה ז

צלמי עבודת כוכבים הנמצאים וכו' ה"ז אסור בהנאה. שם במשנה המוצא שברי צלמים הרי אילו מותרים וכו' (עיין בכ"מ ד"ה אלילים הנמצאים וכו') אתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה ר' יוחנן אמר אסורה ורשב"ל אמר מותרת ר"י אמר אסורה דהא לא בטלה ר"ל אמר מותרת מסתמא בטולי מבטל לה מימר אמר איהו נפשה לא מצלא להההוא גברא מצלא ליה איתיביה המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרים הא שברי עבודת כוכבים אסורים לא תימא שברי עבודת כוכבים אסורים אלא אימא הא צלמים עצמם אסורים וסתמא כר"מ ור' יוחנן מדר"מ נשמע להו לרבנן לאו אמר ר"מ צלמים אסורים שברי צלמים מותרים לרבנן נמי אם עבודת כוכבים היא אסורה ושבריה מותרים. (א"ה ז"ל רש"י והו"מ למימר מדרבנן נשמע לרבנן דהא אסרי צלמים שיש בידן מקל או צפור ומ"מ שבריהן מותרים והאי דלא קאמר הכי משום דלא חזינא בהדיא במתניתין דקא שרו שברי אותן צלמים שהן אסורים, ע"כ. ולכאורה נראה דכוונתו לומר דהו"א דקאי אצלמים שאין בידם מקל וכן הבין הרב לחם סתרים. וקשיא לי דא"כ כאן שנה רבי משנה שאינה צריכה דכיון דצלמים גופייהו שרו שברים דידהו מיבעיא. ושמא דאי הוה ק"ל מדרבנן הוה משני ר' יוחנן דהיא גופא אתא לאשמועינן ולא תימא דליכא אלא חדא ספיקא דהא אכתי לא אסיק אדעתיה דבצלמים איכא תרי ספיקי. והא דפריך לשמואל והא אנן תנן שברי צלמים לאו משום דאסיק אדעתיה האי חילוקא דהא ודאי בצלמים דאסירי לכ"ע מיירי הך מתניתין ובודאי דה"ה לשברי עבודת כוכבים. אלא ה"פ דשמעתא דמדנקט שמואל בלישניה אפילו שברי עבודת כוכבים גלי לן דטפי קילי שברי צלמים משברי עבודת כוכבים מהטעם שיהיה כנ"ל לדעת רש"י. אך התוס' בד"ה אמר שמואל פי' דכונת הקושיא היינו משום דבצלמים איכא תרי ספיקי ועכ"ז כתבו בד"ה מדר"מ כדברי רש"י דהו"מ למפרך מדרבנן כו' ולפי זה צ"ל דאי הוה פריך מדרבנן הו"א דמתניתין לדיוקא אתא הא שברי עבודת כוכבים אסורים ודו"ק.) הכי השתא התם אימור עבדום אימור לא עבדום ואת"ל עבדום אימור בטלום עבודת כוכבים ודאי עבדוה מי יימר דבטלוה הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי ע"כ בגמ':

ודע דשמואל דקאמר דאפילו שברי עבודת כוכבים מותרין יש להסתפק היכי ס"ל בעבודת כוכבים שנשתברה מאליה דאפשר דטעמא דאית ליה דשברי עבודת כוכבים מותרין הוא משום דאית ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת ומש"ה אית

ליה דשברי עבודת כוכבים מותרים דטפי שכיח שבירת עובד כוכבים או נשתברה מאליה משברה ישראל ולפי זה מאן דאית ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה פליג עליה דשמואל ואית ליה דשברי עבודת כוכבים אסורים משום דאין להתיר ולתלות בשבירת עובד כוכבים דאימור דנשתברה מאליה או שברה ישראל ונמצא דהוו רוב שבירותיה באיסור ולפי זה שמואל ס"ל כרשב"ל ורשב"ל כשמואל ור' יוחנן פליג עליה דשמואל ואית ליה דשברי עבודת כוכבים אסורים. ויש עוד לצדד ולומר דאפילו מאן דאית ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה אפשר דמודה דשברי עבודת כוכבים מותרים משום דתלינן לומר דעובד כוכבים שברה והשליכה משום דנשתברה מאליה לא שכיח ולומר דשברה ישראל גם זה אין לחוש דאם איתא דשברה ישראל היה מבערה מן העולם ומשום הכי תלינן דעובד כוכבים שברה ומשום הכי המוצא שברי עבודת כוכבים מותרים ולפי צד זה שמואל אפשר דס"ל כרשב"ל או כר"י וכן ר' יוחנן אפשר דס"ל כשמואל משום דתלינן דעובד כוכבים שברה ואפשר דפליג עליה משום דתלינן דנשתברה מאליה. אך לכל הפירושים רשב"ל ס"ל כשמואל דשברי עבודת כוכבים מותרים דמהיכא תיתי לאסור מאחר דאיכא תרי טעמי להתיר דאימור דעובד כוכבים בטלה או נשתברה מאליה. ואם נפשך לומר דרשב"ל מצי סבר דשברי עבודת כוכבים אסורים משום דאפשר דישראל בטלה זה לא יתכן מכמה טעמים חדא דלרשב"ל אפילו ישראל מבטל עבודת כוכבים בשבירה וע"כ לא אמרינן דאין ישראל מבטל עבודת כוכבים כי אם בפחיסה אבל בשבירה מבטל וכדקאמר אביי כדלקמן וא"כ פשיטא דשברי עבודת כוכבים מותרין דהא ליכא שום דבר למיתלי לאסור ואפילו לרבא דאית ליה דאפילו שברה ישראל אינו מבטלה משום גזרה פשיטא דשברי עבודת כוכבים מותרים דדוקא בישראל ששיבר עבודת כוכבים ס"ל דלא בטלה משום גזרה דרבנן אבל שנאסור שברי עבודת כוכבים דאיכא תרי צדדי להתיר משום צד אחד דאיכא לאיסור דהיינו ששברה ישראל ואפילו אותו צד לא אסיר אלא מדרבנן זו לא אמרה אדם מעולם. ומלבד שהסברא גוזרת כן יש להכריע דבר זה מסוגית הגמ' דאמרינן איתיביה מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין אמאי הא שברים נינהו. הרי דהקשה ר"י לר"ל ממאי דהוכח ממתני' דשברי עבודת כוכבים אסורים הרי דלר"ל ע"כ אית לן למימר דשברי עבודת כוכבים מותרים דהרי מכח קושיא זו הוכרח ר"ל לומר דמתניתין איירי בעומדין על בסיסן ומכאן יש להכריח ג"כ דר' יוחנן אית ליה דשברי עבודת כוכבים אסורים דאלת"ה אלא דאית ליה דשברי עבודת כוכבים מותרים משום דתלינן דעובד כוכבים שברה א"כ מה הקשה ר"י לרשב"ל ממתניתין דמצא תבנית יד הא לדידיה נמי קשה וצריך

לאוקומה בעומדין על בסיסן. וכן מתחלת הסוגיא יש להכריח כן מדהקשה ר"י לרשב"ל ממאי דתנן המוצא שברי צלמים מותרים הא שברי עבודת כוכבים אסורים הרי מוכרח מכאן דרשב"ל אית ליה דשברי עבודת כוכבים מותרים ורבי יוחנן אית ליה דאסורים. וכן ממאי דהקשו בגמ' ור"י מדר"מ נשמע להו לרבנן מוכח בפירוש דלר' יוחנן שברי עבודת כוכבים אסורים. אך מאי דאיכא לספוקי הוא בסברת שמואל דאית ליה דשברי עבודת כוכבים מותרים היכי ס"ל בעבודת כוכבים שנשתברה מאליה דאפשר לומר דטעמא דאית ליה דשברי עבודת כוכבים מותרים הוא משום דאית ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת ומש"ה שברי עבודת כוכבים מותרים דתלינן דנשתברה מאליה. או דלמא לעולם דאית ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה ואפילו הכי אית ליה דהמוצא שברי עבודת כוכבים מותרים משום דתלינן דעובד כוכבים שברה משום דנשתברה מאליה לא שכיחא וכן שברה ישראל לא שכיחא כדכתיבנא באופן דיש להסתפק בסברת שמואל היכי ס"ל. (א"ה ומדברי רבינו לקמן בפ"ח דין י"א שפסק דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה ועלה קאמר לפיכך המוצא שברי עבודת כוכבים הרי אלו אסורים בהנאה וכו' מוכח דס"ל דשמואל אית ליה דנשתברה מאליה מותרת כר"ל דאל"כ מה הלשון אומרת לפיכך ודו"ק):

וראיתי להתוס' שכתבו וז"ל נראה לר"י כי שמואל דסובר שברי עבודת כוכבים מותרים אית ליה נמי עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת ורשב"ל דקאמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת אית ליה נמי דמצא שברי עבודת כוכבים מותרין ותרווייהו חד טעמא אית להו וכן משמע בסמוך דר"י מותיב לרשב"ל ממתניתין דהמוצא שברי צלמים הרי אלו מותרים משמע הא שברי עבודת כוכבים אסורים ומוכח מינה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה, ע"כ. ודברי התוספות הללו הם תמוהים בעיני דנהי דמסוגיא זו שהביאו יש להוכיח דרשב"ל דאית ליה דעבודת כוכבים דנשתברה מאליה מותרת ע"כ אית ליה דשברי עבודת כוכבים מותרים. אך אכתי אין להכריח מכאן דמאן דס"ל דשברי עבודת כוכבים מותרין שיאמר דעבודת כוכבים דנשתברה מותרת דאפשר דס"ל דאסורה ואפ"ה שברי עבודת כוכבים מותרים משום דתלינן דהעובד כוכבים שברה דנשתברה מאליה הוי מלתא דלא שכיחא וא"כ איך הכריחו התוס' מסוגיא זו דשמואל ס"ל כרשב"ל. ואם נאמר דהתוספות לא באו להכריח אלא דרשב"ל ס"ל כשמואל זה הוא דוחק גדול בעיני שהרי תחלת דבריהם הוא דשמואל ס"ל כרשב"ל ורשב"ל ס"ל כשמואל והראיה שהביאו אינו אלא דרשב"ל ס"ל כשמואל באופן שדברי התוס' הללו צריכים אצלי תלמוד. (א"ה וכבר הוקשה כן למהריב"ל בחדושיו והניח דברי התוס'

בצ"ע ועיין לחם סתרים (דף מ"א) שכתב דר"י יש לו הכרע מתלת טעמי יע"ש. ואין דבריו מובנים דאפילו את"ל דר"י שפיר קאמר וטעמו ונמוקו עמו מ"מ הראיה דמייתי לא מכרעא כלל. ודע דיותר מזה יש להקשות ע"ד מרן בכ"מ שכתב וז"ל ומשמע ליה דשמואל דשרי שברי עבודת כוכבים ס"ל דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת כר"ל ולא קיי"ל כותיה ולא נימא דאפשר דמודה שמואל בעבודת כוכבים שנשתברה שאסורה ולא שרי אלא במוצא מושלך דכיון דהושלך מוכח שביטלוה דא"כ כי אותביה ר"י לרשב"ל ממתניתין דקתני המוצא שברי אלילים מותרים הא שברי עבודת כוכבים אסורים לישני ליה דשאני עכ"ל. וכתב עליו הפר"ח וז"ל אינו מובן דכיון דבשברי עבודת כוכבים אסורין כ"ש עבודת כוכבים שנשתברה מאליה ע"כ. ואולי אפשר ליישב דהנה אם באים אנו לדון ולחלק בין שברי עבודת כוכבים לנשתברה מאליה יש בדבר להקל ולהחמיר דאיכא למימר דדוקא נשתברה מותרת כיון דרואה העובד כוכבים ברעתה דאיהי נפשה לא מצלא אמר נבל בלבו מבוטלת היא תבטל אבל שברי עבודת כוכבים דודאי עבדוה הוי ספק אם שברה ישראל או עובד כוכבים ואין ספק מוציא מידי ודאי. ואיכא למימר לאידך גיסא דטפי יש להתיר בשברי עבודת כוכבים המושלכים דידים מוכיחות שביטלוה מלהתיר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה בפנינו ולא בטלוה. ועיין מ"ש רש"י ס"פ כל הצלמים (דף מ"ט:) דכ"ע עובדין לשברים שנשתברו מאליהן והא דאמר שמואל בפרקין אפילו שברי עבודת כוכבים מותרים התם הוא דלא חזי לה דנשתברה מאליה דאמרינן עובד כוכבים שברן ואזלינן בתר רובא דהא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה לא שכיחא, ע"כ. לזה בא מרן ז"ל לאשמועינן דאין לנו לחלק ביניהם כלל בשום צד לא להקל ולא להחמיר אלא עיקרן של דברים דכי היכי דשרי שמואל שברי עבודת כוכבים הוא הדין בנשתברה מאליה ומש"ה לא פסק רבינו כשמואל משום דקאי כרשב"ל והכריח מרן דאין לחלק בין שברי עבודת כוכבים לנשתברה מאליה כפי הצד השני שצדדנו וא"כ הו"מ למיפסק כשמואל דאם איתא דיש פנים לחלק ביניהם באופן זה א"כ אף אנו נאמר דיש לחלק ביניהם לאידך גיסא דשברי עבודת כוכבים חמיר טפי משנשתברה מאליה וא"כ כי אותביה ר"י לר"ל ממתני' לישני ליה להכי דלעולם נשתברה מאליה מותרת ושאני שברי עבודת כוכבים דאין ספק מוציא מידי ודאי ומדלא משני הכי ע"כ לומר דחד דינא אית להו ולא משמע להו לרבנן לחלק ביניהם כלל וא"כ חזר הדין דשמואל ס"ל כרשב"ל, ובהכי דייק דברי מרן שכתב לישני ליה דשאני ולא כתב לישני ליה האי שינוייא או דשאני הכא ודוק. ועוד יש להכריח כדברי מרן ז"ל מהסוגיא בעצמה דפריך ור"י מדר"מ נשמע להו לרבנן ואם איתא דיש חילוק בין שברי עבודת

כוכבים לנשתברה מאליה מאי קושיא לימא דאה"נ דלרבנן שברי עבודת כוכבים מותרים משום דאיכא למימר שבטלוה אבל נשתברה שאני דאסורה ועומדת משום דעובדין לשברים אלא ע"כ דסתמא דש"ס לא ס"ל לחלק כלל ושקולים הם ותרוייהו חד טעמא אית להו): עוד כתבו התוס' וה"פ דמלתיה דשמואל כו' א"נ סתם שברים מותרים דרוב שבירותיה הוו ביטול דטפי שכיח שבירת עובד כוכבים או נשתברה מאליה מששיברה ישראל דודאי אמרינן אלו שיברה ישראל לא היה מניחה שם אלא היה מבערה לגמרי מן העולם ע"כ. ויש לדקדק דלמאי אצטריכו לטעמא דאילו שיברה ישראל כו' תיפוק ליה דרוב שבירותיה הוו ביטול משום דאיכא תרי צדדי להקל דהיינו שיברה עובד כוכבים או נשתברה ומש"ה תלינן להקל. וי"ל דמתני' אתיא כר"מ וכמ"ש התוס' ור"מ חייש למיעוטא א"כ אי לאו טעמא דאלו שיברה ישראל כו' לא היינו תולין להקל משום דהיינו חוששין למיעוט דאימור ישראל שיברה אבל השתא דאמרינן דשיברה ישראל לא שכיחא ואיכא תרי רובי להקל הוי שיברה ישראל מיעוטא דמיעוטא ואפילו ר"מ לא חייש. אבל לרבנן לא אצטריך לטעם זה דאילו שיברה ישראל כו'. ומיהו למאן דאית ליה דנשתברה מאליה אסורה אית ליה שברי עבודת כוכבים אסורים אף לרבנן אע"ג דאילו שיברה ישראל לא היה מניחה משום דאיכא למיתלי בנשתברה מאליה אך למאן דאית ליה דנשתברה מאליה מותרת שברי עבודת כוכבים מותרים אף לר"מ דחייש למיעוט משום דאיכא תרי רובי להקל דטפי שכיח שבירת עובד כוכבים או נשתברה מאליה משששיברה ישראל:

הלכה ח

המוצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה ודרקון כו'. משנה פ' כל הצלמים (דף מ"ב:) ואמרינן בגמ' (דף מ"ג:) ת"ר איזהו צורת דרקון פירש רשב"א כל שיש לו ציצין בין פרקיו מחוי ר' אסי בין פרקי צואר א"ר חמא בר' חנינא הלכה כרשב"א. וכתבו התוס' וז"ל הלכה כרשב"א פי' רשב"ם ז"ל ואפילו אי משכחת תנא דפליג, ע"כ. למדנו מכאן כלל מחודש שיאמר הש"ס הלכה כדברי פלוני אפילו במקום שלא מצינו מי שיחלוק עליו. ותמהני דבכמה דוכתי פריך תלמודא הלכה מכלל דפליגי וצ"ע:

הלכה ט

עבר ומכר עבודת כוכבים או אחד ממשמשיה או תקרובת שלה הרי הדמים אסורים בהנאה. דין זה פשוט בספ"ב דקדושין וילפינן לה מדכתיב והיית חרם כמוהו כל מה שאתה מהייה אחריו הרי הוא כמוהו. ונסתפקתי בישראל שמכר לחברו עבודת כוכבים והלוקח לא ידע שמה שקנה הוא עבודת כוכבים אם נאסרו הדמים דאפשר דע"כ לא

אמרינן דהדמים אסורים אלא במוכר לעובד כוכבים או לישראל וידע שהיא עבודת כוכבים דהמקח קיים ומש"ה המעות אסורים שהרי דמים הללו דמי עבודת כוכבים הם אבל במוכר לישראל ולא ידע הקונה שהיא עבודת כוכבים שהמקח הוא מקח טעות והמעות גזל הם ביד המוכר אפשר דלא נאסרו דמים הללו שהרי אינם דמי עבודת כוכבים או דלמא אף במקח טעות הדמים אסורין שהרי מן הדין אף במוכר לעובד כוכבים הדמים אין בהם איסור משום דכל איסורי הנאה כיון שאסור ליהנות מהם הדמים שקבל אינם אלא או מתנה או גזל וכמ"ש הר"ן בר"פ השוכר את הפועל בשם הירושלמי. (א"ה ולקמן בפ"ה מהל' אישות יתבאר בארוכה דברי הירושלמי הלזה יע"ש), וחדוש הוא שחידש הכתוב בעבודת כוכבים שאע"פ שאין לה דמים שיהיו חליפיה נתפסין באיסור שלה וכמ"ש הר"ן שם וא"כ כיון דמן הדין אף במוכר לעובד כוכבים או לישראל ויודע שהוא עבודת כוכבים אין המעות נתפסין באיסור משום דהמעות מתנה הם אלא דגזרת הכתוב היא אף אתה אמור במקח טעות דאף שהמעות גזל הם ביד המוכר נתפסים באיסור. ואם נאמר דאף בכה"ג דהמקח הוי מקח טעות דהמעות נתפסין באיסור לא ידעתי כשחוזר הלוקח ותובע מעותיו היכי דיינינן ליה שאם זה רצה לתת לו מעותיו נמצא דנתן לו מעות אסורים ומה פשעו של הלוקח שיפסיד מעותיו. ואם נאמר שנכוף את המוכר שישלם לו ממקום אחר לא מצאתי דין זה וכל כי האי איבעי להו לאודועי. וע"ק אלי שנמצא זה לוקה במקום שלא נהנה דבשלמא המוכר עבודת כוכבים ונתקיים המקח כיון דהעבודת כוכבים היא אסורה בהנאה אם עבר ומכר דין הוא שנאמר שהדמים יהיו נתפסים באיסור לפי שהם דמי עבודת כוכבים. אבל בנדון זה שהמקח נתבטל למה נקנוס אותו שיהיו הדמים אסורים שהרי אינו נהנה מדמי עבודת כוכבים ומכח הסברא היה נ"ל דכל שהמקח הוא מקח טעות לא נאסרו הדמים ולא מיבעיא למ"ד דכל מקח טעות המעות שקבל המוכר דגזל הם בידו ואם קדש בהם את האשה דאינה מקודשת דה"נ לא נאסרו הדמים משום דהוו גזל. אלא אף למ"ד דאינן גזל ואם קידש בהם הויא מקודשת (כמו שנאריך בזה בהלכות אישות יע"ש). הכא בנ"ד יודה דלא נאסרו הדמים דהא טעמא דמאן דאית ליה דאם קדש בהם הויא מקודשת הוא משום דס"ל דזה לא נתכוון לגזול אלא ללוקחם בתורת הלואה וישלם מביתו וכמ"ש הריטב"א והר"ן ז"ל עלה דההיא דמכרן וקדש בדמיהן מקודשת דאף אם ידע הלוקח שהם איסורי הנאה מ"מ היא מקודשת משום דהני זוזי בתורת הלואה איתנהו גביה. וטעם זה אינו מועיל אלא שלא נאמר שהמעות הם גזל ביד המוכר אבל לאסור הדמים לא דאף אם נאמר דבתורת הלואה איתנהו גביה מ"מ לא נאסרו לפי שאינם דמי עבודת כוכבים:

ואע"ג דבפ' בתרא (דף ע"א) אמרינן דאם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח ואע"ג דהוי מקח טעות דלאו אדעתיה דעבודת כוכבים זבן משום דמיחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל וכאוקימתא דרבא התם. י"ל שאין לדמות גזרות חכמים זו לזו ואם גזרו בעבודת כוכבים עצמה אין הכרח מזה שנאמר שגזרו בדמי עבודת כוכבים. ועוד נ"ל דאף אם נאמר שהדמים הם אסורים אף במקח טעות מ"מ אם נתבטל המקח וחזר הלוקח ולקח המעות חזרו הדמים להיתרם בין שנתנו לו אותם המעות בעצמם בין שנתן לו מעות אחרות דכיון שנתבטל המקח אין כאן דמי עבודת כוכבים ונמצא שאינו נהנה מעבודת כוכבים וכמ"ש:

וראיתי להתוס' בפ"ב דקדושין (דף נ"ו) ד"ה המקדש שהקשו והא דלא חשיב עבודת כוכבים משום דלא שייך למיתני בה מכרן וקדש בדמיהם מקודשת שהרי עבודת כוכבים תופסת דמיה, ע"כ. ולכאורה היה נראה להוכיח מכאן דאף במקח טעות תופסת דמיה דאי לא הא מצי למתני גבי עבודת כוכבים מכרן וקידש בהן דמקודשת וכגון שלא ידע הלוקח שהיא עבודת כוכבים. ונראה דהא ליתא חדא דאפשר דס"ל להתוס' דכל מקח טעות המעות הם גזל ביד המוכר ואם קידש בהם אינה מקודשת ומאי דתנן מכרן וקידש כו' מיירי במוכר לעובד כוכבים או לישראל וידע שהם איסורי הנאה וא"כ לא שייך לומר בכה"ג גבי עבודת כוכבים ומכרן וקידש בדמיהם משום דהדמים נתפסים באיסור. ואף אם נאמר דהתוס' ס"ל דמקח טעות אין המעות גזל מ"מ הוכחה זו ליתא משום דלא שייך לומר גבי עבודת כוכבים מכרן וקידש כיון דלא שייך דין זה בכל צד מכירה כ"א במקח טעות אבל במוכר לעובד כוכבים או לישראל וידע בה אינה מקודשת אבל גבי שאר איסורי הנאה תני מכרן וקידש בדמיהן דמקודשת משום דשייך בכל אופן מכירה שתהיה. ואפילו כפי הירושלמי דס"ל דמתניתין איירי במקח טעות וכדקאמר עלה ר' חנינא זאת אומרת שמקדשין בגזל ולכאורה נראה דיש להקשות כפי' סברת ר' חנינא דמתניתין איירי במקח טעות אמאי לא תני עבודת כוכבים וא"כ יש להוכיח דאם במקח טעות ס"ל להירושלמי דהדמים נתפסים באיסור ומש"ה לא תני עבודת כוכבים משום דבעי למתני מכרן וקידש בדמיהם ואע"ג דאנן לא קי"ל כסברת הירושלמי הזה דהא קי"ל דאין מקדשין בגזל מ"מ נהי דבהאי מלתא לא קי"ל כותיה משום דבתלמודא דידן אמרינן בפירוש דאין מקדשין בגזל. אבל במאי דיש להוכיח מדברי הירושלמי אית ליה דבעבודת כוכבים המעות נתפסין באיסור אף במקח טעות מאן לימא לן דלא קי"ל כותיה מאחר שלא מצינו הפך זה בש"ס דילן וכבר נמצא כיוצא בזה לראשונים במקומות רבים. מיהו נראה דעדיין אין להוכיח כלל מהכא משום דהירושלמי מודה דמתני' איירי

במוכר לעובד כוכבים או לישראל וידע ומאי דקאמר זאת אומרת שמקדשין בגזל הוא משום דס"ל דמתניתין קתני סתם מכרם וקידש בדמיהם דמקודשת משמע דמיירי בכל צד מכירה שתהיה ואפילו במוכר לישראל ולא ידע שהיא עבודת כוכבים ומש"ה קאמר זאת אומרת שמקדשין בגזל ומש"ה לא תני עבודת כוכבים משום דלא מצי למימר מכרן כיון דלא שייך בכל מין מכירה. ומה שכתבנו דהירושלמי ס"ל דמתניתין איירי בכל צד מכירה שתהיה הדבר הוא פשוט שהרי ר' זעירא דקאמר שאין דמיהן הוא נתינת טעם לכל המכירות כך במוכר לעובד כוכבים או לישראל וכמבואר בדברי הר"ן והריטב"א שם. (א"ה כמו שנכתוב דבריהם לקמן בהל' אישות יע"ש). ומיהו כפי הפירוש שרציתי אני לפרש בדברי הירושלמי דר' זעירא אוקמה למתני' דוקא במקח טעות דאי לא ס"ל דאינה מקודשת משום דהדמים אסורים מיהו למקדש וכסברת רש"י ז"ל ועלה קאי ג"כ ר' חנינא. א"כ כפי זה יש להקשות דאמאי לא תני עבודת כוכבים וע"כ אית לן למימר דס"ל דבעבודת כוכבים אף במקח טעות נתפסים הדמים באיסור ומש"ה לא תני עבודת כוכבים משום דלא מצי למיתני מכרן וקידש בדמיהם הרי זו מקודשת:

הלכה י

טבעת כו'. בפרק התערובות מימרא דר"נ וכתב מרן הב"י יו"ד סי' ק"י ד"ה דבר וז"ל ולמדו מזה הרשב"א בת"ה והרא"ש והר"ן ז"ל לכל איסורין שאינן בטלין מחמת חשיבותן שנתערבו באחרים ונפל אחד מהן לים המלח הותרו כולן כו' ועיין תשובת הרשב"א סי' שכ"ה שכתב דאפשר דלא קי"ל כר"ן דהא אותביה רבא ממתניתין ואוקמוה כר"א דיחידאה היא ולא קי"ל כוותיה וכן דר"ל אתיא כר"א. ובירושלמי פליג עליה ר"י וקי"ל כר' יוחנן וכן דעת הראב"ד פט"ו מהלכות תרומות וצ"ע: ומ"ש רבינו ונפלו שתים מהן כו'. הנה הוא מפרש דהא דאמרינן לא התיר ר"א אלא בשנים דהיינו שהקריב שנים מהמעורבים ולפי זה ההיא דר"ן כשנפלו שתי טבעות וכן הוא דעת הרא"ה בב"ה ולפי זה לענין איסורי אכילה בעי נמי שיפלו ב' חתיכות שלא כדברי הטי"ד סי' ק"י ושאר פוסקים. אך מרן בפרקין כתב דאפשר שדין זה לא נאמר אלא בעבודת כוכבים דחמיר וכו'. ומ"מ לכל הפירושים לדעת רבינו והרא"ה שרי לאכלם אחת אחת שהרי לפי פירושם לא נזכר בגמ' איסור לאכול אחת אחת. ועיין בתשובת הרשב"א ז"ל סי' שנ"ה שנראה שמפרש להא דר"א כרבינו וצ"ע ועיין מ"ש מרן בשולחנו הטהור סי' ק"מ ודוק. (א"ה ולענין אי שרי לאדם אחד לאוכלם היכא דנפל אחת מהם עיין בדברי הרב המחבר פי"ט מהלכות שאר אבות הטומאה):

הלכה יב

והקן עצמו שבראשה מותרת מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר. משנה במעילה פרק ולד חטאת (דף י"ג:) הקן שבראש האילן של הקדש לא נהנין ולא מועלין שבאשרה יתיז בקנה. ובגמרא אתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה ר"י אמר אסורה רשב"ל אמר מותרת כו' איתביה ר"ל לר"י הקן שבראש האילן של הקדש לא נהנין ולא מועלין שבאשרה יתיז בקנה מאי לאו דאיתבר מגופה. וכתבו התוספות וז"ל מאי לאו דאיתבר מגופה שנשברו הקנים שנעשה הקן הזה מגוף האשרה וקתני יתיז בקנה והקן עצמו מותר אלמא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת ומשני לא דקא מייתי עצים מעלמא כלומר שנעשה הקן מעצים אחרים ולא מגוף האילן ופריך אי הכי של הקדש אמאי לא נהנין ולא מועלין ומלא נהנין פריך אלא ודאי דמיירי בדאיתבר מגופה. וכ"ת אמאי לא מועלין הכא מיירי בגידולין הבאים לאחר מכאן וקסבר אין מעילה בגידולין הכא נמי מסתברא דמיירי בדאיתבר מגופה דאי ס"ד דאייתי מעלמא אמאי יתיז בקנה לישקליה מישקל כלומר יטול הקן בידו בלא מקל אלא ש"מ דמיירי בדאיתבר מגופה ולכך לא שרי ליה ליטול הקן בידו בלא מקל דלמא אתי למישקל מגוף האשרה שלא נשבר דהא אותם הקנים שנשברו דומים לאותם המחוברים לאשרה אבל אי מיירי בדאייתא מעלמא דלא דמו לגוף האשרה לא שייך למיגזר דלמא שקיל מאשרה עצמה אלא ודאי מיירי בדאיתבר מגופה וא"ת אמאי הוצרך לומר הוכחה זו דאיירי בדאיתבר מגופה הא כבר מוכח שפיר דאיירי בדאיתבר מגופה מדקתני גבי של הקדש לא נהנין, י"ל דהוכחה הראשונה אינה אלא ע"י דומיא דכי היכי דשל הקדש מיירי בדאיתבר מגופה מדקתני לא נהנין ה"נ של אשרה מיירי בדאיתבר מגופה ומש"ה הדר מייתי מגופה דאשרה דמיירי בדאיתבר מגופה מדקתני יתיז בקנה וקשה לר"י דאמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה ומשני א"ר אבהו א"ר יוחנן דלעולם דאייתי מעלמא ומאי יתיז יתיז אפרוחים כלומר מתני' אפילו אי מיירי בדאייתי מעלמא ליכא לאקשויי מידי דהא דקתני יתיז לא קאי אקן דודאי אסור בהנאה בין גבי הקדש בין גבי אשרה וכדאמרינן לקמן והשתא ניחא הכל דליכא לאקשויי דלשקלינהו בידו דאיכא למיחש שמא יעלה באשרה. וא"ת והא כי ס"ד דקאי יתיז אקן עצמו הוה קשיא ליה אמאי לא שקל להו ולא קאמר שמא יעלה, וי"ל דודאי מעיקרא דקאמר יתיז אקן עצמו ליכא למיחש שמא יעלה שיכוין ליטול הקן בידו בלא עליה אבל השתא דקאי יתיז אאפרוחים ודאי דאיכא למיחש שמא יעלה כי אין נוח כ"כ ליטול האפרוחים בלא הקן אם לא יעלה כי הם נשמטים כאן וכאן ולכך צריך להתיז בקנה האפרוחים דכיון דמתיז בקנה לא יצטרך לעלות באשרה כדי להתיז בקנה

כי הדבר קל להתיז בקנה אף כשעומד ע"ג קרקע. וא"ת אכתי קשה של הקדש אמאי לא נהנין מן הקן עצמו כיון דמיירי בדאייתי מעלמא י"ל דגזרינן דלמא אתי לאיחלופי בקנים המחוברים באילן וא"ת כיון דשייך למגזר אף בדאייתי בעלמא אטו אותם המחוברים באילן א"כ מעיקרא מאי הוה פריך אמאי של הקדש לא נהנין והא שייך שפיר למגזר כדפרישית י"ל לעולם ידע שפיר דשייך למיגזר כדפרישית והכי הוה פריך מעיקרא של הקדש אמאי לא נהנין כמו גבי אשרה דלא גזרינן דהא מעיקרא ס"ד דיתיז בקנה קאי אקנים דקן עצמו מותר בהנאה ולא גזרינן בהו מידי ולהכי הוה פריך אמאי גזרינן גבי הקדש יותר משל אשרה. (א"ה קשיא לי מדתני' בפ' משילין (דף ל"ט) שלהבת עבודת כוכבים שריא ודהקדש אסירא ויהיב טעמא התם משום דעבודת כוכבים דמאיסא בדילי אינשי מיניה ולא גזרו רבנן אבל הקדש דלא בדילי מיניה גזרו וכיון דחילוק זה שרשו פתוח במתני' מנ"ל לחדש ולומר דקן שבאשרה אסור משום גזרה. ואין לומר דהא דגזרינן בהקדש היינו שמא יתחלף לו בין הקן לעצי האילן דכיון דאיירי בדאייתי עצים מעלמא לא אתו לאחלופי דלא דמו אהדדי כמ"ש התוספות ז"ל לעיל בדיבור זה). אבל השתא דאשרה ואילן של הקדש שוין הם דהקן עצמו אסור כאן וכאן ואף הביצים כדמפרש בסמוך אבל האפרוחים מותרין כאן וכאן דמאי דתנן יתיז באפרוחים באשרה ה"ה בשל הקדש כדמפרש בסמוך הלכך ליכא למפרך מידי דהקדש ואשרה שוין הם דהכא והכא גזרינן דלמא אתי לאיחלופי בקנים המחוברים לאילן כדפרישית. כך נראה למורי רבינו פרץ שיש לפרש סוגיא זו מראשה עד סופה, ע"כ:

תו אמרינן בגמרא אמר ליה ר' יעקב לר' ירמיה אפרוחים כאן וכאן מותרין ביצים כאן וכאן אסורין א"ר אסי אם אפרוחים צריכים לאמן כביצים דמו. וכתבו התוס' וז"ל אפרוחים כאן וכאן מותרים פירוש בין באשרה בין בשל הקדש כיון דאית בהו רוח חיים וא"צ לאמם כדמפרש בסמוך והא דקתני יתיז בקנה קאי אאפרוחים וה"ה גבי הקדש אבל לא נהנין קאי אקן וביצים וה"ה גבי אשרה וא"ת אמאי תנן להיתרא גבי אשרה וקתני לאיסורא גבי הקדש י"ל דלהכי תנא לא נהנין גבי הקדש משום דבעי למתני ולא מועלין ומתיז בקנה קתני גבי אשרה דאע"ג דהוי דבר מאוס מאוד שהיא של עבודת כוכבים אפ"ה שרו האפרוחים בהנאה כך נראה למורי, ע"כ: הכלל העולה מדברי התוספות הללו דסבירא להו דמתני' דאילן של הקדש ושל אשירה מיירי בחד גוונא דהיינו היתר הקן עצמו והכריח דע"כ קן זה הוא מגוף האשרה ומגוף ההקדש שנשברו עצים ממנו ונעשה הקן ומדקתני יתיז בקנה דאלמא הקן עצמו מותר בהנאה ש"מ דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת והכריח דע"כ מיירי בדאיתבר מגופה מכח שני הכרחיות,

האחד הוא דאי מיירי בדאייתי מעלמא אמאי לא נהנין וכ"ת משום דגזרינן אטו מחוברים באילן א"כ גבי עבודת כוכבים אמאי קתני יתיז נגזור אטו מחוברים אלא ודאי דמיירי דאיתבר מגופה וגבי עבודת כוכבים יתיז משום דעבודת כוכבים שנשתברה מותרת וגבי הקדש לא נהנין משום דהוו של הקדש ואין מועלין משום דמיירי בגידולין וקא סבר אין מעילה בגידולין, וההכרח שני דמיירי בדאיתבר מגופה משום דאי מיירי בדאייתי מעלמא אמאי יתיז בקנה לישקליה מישקל בידו בלא מקל כלומר דאי אמרת בשלמא דמיירי בדאיתבר מגופה מש"ה אמרינן יתיז ולא אמרינן דלישקליה בידו משום דאיכא למיגזר דלמא אתי למישקל מגוף האשרה שלא נשברו דהא אותם הקנים שנשברו דומים לאותם המחוברים לאשרה. אבל אי מיירי בדאייתי מעלמא לא שייך למיגזר דלמא שקיל מאותם שלא נשברו שהרי אינם דומים להדדי. וכ"ת דלעולם מיירי בדאייתי מעלמא וטעמא דיתיז ולא אמרינן דלישקליה בידו משום דלמא יעלה באשרה למישקל הקן ונמצא נהנה מגוף האשרה. הא לא ניחא ליה דניגזור שמא יעלה משום דבנקל יכול ליטול הקן עצמו בלתי עליה וא"כ לא שייך למיגזר דלמא יעלה. ומכח שני הכרחיות הללו הכריח דע"כ מיירי בדאיתבר מגופה וגבי הקדש לא נהנין ולא מועלים משום דהוו גידולין ואין מעילה בגידולין וגבי עבודת כוכבים מן הדין מותר למישקליה בידיה אלא משום דאיכא למיחש דלמא שקיל מגוף האשרה מש"ה אמרינן דיתיז ולאחר התזה מיהא שרו משום דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת וקשיא לר' יוחנן דאמר אסורה דהיכי קתני יתיז והלא אף לאחר התזה באיסורן הן עומדין. נמצא דלר"ל בדאייתי מעלמא גבי הקדש נהנין וגבי עבודת כוכבים מותר למישקליה בידיה. ורבי יוחנן תירץ דלעולם דמיירי דאייתי מעלמא ומאי יתיז יתיז באפרוחים כלומר דאף דנימא דמתני' איירי בדאייתי מעלמא ליכא לאקשויי מידי משום דחלוקת אשרה מיירי באפרוחים ופירושא דמתני' כך הוא הקן שבראש אילן של הקדש דהיינו דאייתי מעלמא לא נהנין משום דלמא אתי למישקל מן המחוברים ולא מועלין כיון דאין איסורו כי אם מחמת גזרה. וכ"ת גבי אשרה נמי ניגזור התם מיירי באפרוחים אבל אה"נ דגבי אשרה נמי הקן אסור אף דאייתי מעלמא משום דלמא אתי למישקל מן המחוברים. וכ"ת אמאי יתיז לשקליה בידיה הא לא קשיא דכיון דמיירי באפרוחים איכא למיגזר דלמא יעלה באילן כי אין נוח ליטול האפרוחים אם לא יעלה באילן לפי שהם נשמטים. וגבי הקדש נמי אם בא ליטול האפרוחים יתיז בקנה אבל לא יקחם בידו דלמא יעלה באילן. נמצא דלר' יוחנן הקן עצמו אסור ואף דאייתי מעלמא בין בהקדש בין בעבודת כוכבים משום גזרה אטו מחוברין ונקט חלוקה זו דאיסור גבי הקדש אף שהדין כן בעבודת כוכבים משום דבעי למיתני ולא

מועלין ואפרוחים שרו בהקדש ובעבודת כוכבים דלא שייך למיגזר בהו אטו אילן עצמו. ומיהו דוקא ע"י התזה אבל למשקליה בידיה אסור בהקדש ובעבודת כוכבים משום גזרה דלמא יעלה באילן. ונקט היתרא דאפרוחים בעבודת כוכבים אף שהדין כן בהקדש נמי לאשמועינן חדושא דאף שהוא דבר מאוס שהיא של עבודת כוכבים אפ"ה האפרוחים שרו: וא"ת כיון דרבי יוחנן מוקי למתני' בתרי גווני מנ"ל לאוקומי רישא דמתניתין דהקדש בדאייתי עצים מעלמא וסיפא דעבודת כוכבים באפרוחים אימר דרישא דהקדש מיירי בדאיתבר מגופה ומש"ה לא נהנין וה"ה גבי עבודת כוכבים דאסירי משום דעבודת כוכבים שנשתברה אסורה וסיפא דעבודת כוכבים מיירי בדאייתי עצים מעלמא ומש"ה שרו ע"י התזה וה"ה גבי הקדש. י"ל דלא ניחא ליה לאוקומי היתרא דעבודת כוכבים בדאייתי עצים מעלמא דא"כ קשה אמאי יתיז לישקליה מישקל וכמו שהקשה ר"ל דבשלמא באוקימתא דאפרוחים ניחא דלא הותר דלשקליה בידיה משום גזרה דשמא יעלה וכמ"ש התוס'. א"נ דלא ניחא ליה לאוקומי רישא דהקדש בדאיתבר מגופה משום דר"י אפשר דס"ל דיש מעילה בגידולין וכמו שפסק רבינו בפ"ה מהלכות מעילה דין ו' וא"כ קשה דהיכי תני מתניתין ולא מועלין אי מיירי בדאיתבר מגופה ולא ניחא ליה לאוקומי מתניתין דלא כהלכתא ומש"ה אוקמה לרישא דהקדש בדאייתי מעלמא ואפ"ה אסירי בהקדש ובעבודת כוכבים גזרה דלמא אתי לאתהנויי מקנים המחוברים באילן. וסיפא דעבודת כוכבים מיירי באפרוחים ושרו בעבודת כוכבים ובהקדש דלא שייך בהו גזרה. ומיהו לא שרו כי אם על ידי התזה אבל למשקלינהו בידיה אסור בעבודת כוכבים ובהקדש משום גזרה דלמא יעלה באילן וכמו שכתבו התוספות: ודע שכל מה שכתבנו הוא לפי סוגית הגמרא דמעילה וכפי גירסת התוספות ופירושם. אך בפרק כל הצלמים (דף מ"ב) אמרינן איתביה רשב"ל לרבי יוחנן קן שבראש האילן כו'. בראשו של אשרה יתיז בקנה קס"ד כגון ששיברה ממנו עצים וקינתה בהם וקתני יתיז בקנה הב"ע כגון דאייתי עצים מעלמא וקינתה בהם דיקא נמי דקתני גבי הקדש לא נהנין ולא מועלין כו'. ור' אבהו א"ר יוחנן מאי יתיז יתיז באפרוחים, ע"כ. ופירש"י ור' אבהו א"ר יוחנן מהדר לתרוצא לתיובתיה בשנוייא אחרינא לעולם לא תוקמה בשנוייא דחיקא דאייתי עצים מעלמא ואפ"ה לא תילף מינה היתר שברי עבודת כוכבים דהא דקתני יתיז בקנה באפרוחים קאי לא אעצים. וכתבו התוס' וז"ל ור' אבהו אמר מאי יתיז יתיז באפרוחים פ"ה דמוקי לה בששיברה ממנו עצים ויפה פירש לפי שיטת הספר שבכאן דקאי לשנויי דלא תילף מינה היתר עבודת כוכבים עכ"ל. פירוש דבריהם דבמעילה לא קאי לשנויי דלא תילף היתר עבודת כוכבים דהא כבר תירץ דמיירי דאייתי עצים מעלמא אלא שחזר

רשב"ל והקשה לר' יוחנן שתי קושיות דאם כדבריו דמיירי בדאייתי עצים מעלמא מאי שנא דגבי הקדש אין נהנין וגבי עבודת כוכבים שרי בהנאה. ועוד הקשה לו דאי מיירי בדאייתי מעלמא אמאי יתיז לישקליה בידיה. לזה בא רבי אבהו לתרץ דלעולם דמיירי בדאייתי עצים מעלמא ואפ"ה ליכא לאקשויי מידי דמאי יתיז יתיז באפרוחים. אך סוגיא זו דפרק כל הצלמים מוכחא דר' אבהו בא ליישב עיקר ילפותא דרשב"ל שהיה רוצה ללמוד היתר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה ומעיקרא תירצו דר' יוחנן מוקי למתני' בדאייתי עצים מעלמא ולא הקשה רשב"ל לתירוץ זה א"כ כי אתא ר' אבהו ע"כ לומר דאתא לשנויי לעיקרא דמלתא דלא תילף מינה היתר עבודת כוכבים וא"כ ע"כ דר' אבהו בא לומר דלעולם דמתניתין איירי בדאיתבר מגופה ואפ"ה לא תקשי לר' יוחנן משום דמאי יתיז יתיז לאפרוחים דאם ר' אבהו מוקי למתניתין בדאייתי עצים מעלמא היינו תירוצא קמא ולא אצטריך לומר דמאי יתיז יתיז לאפרוחים. אלא ודאי דרישא דמתניתין איירי בעצים דאיתבר מגופה וקסבר אין מעילה בגידולין וגלי בהקדש דאסור מדרבנן וכ"ש אשרה דמדאורייתא נמי אסירא וסיפא באפרוחים וגלי באשרה וה"ה בהקדש:

והנה כפי דברי רש"י הללו איכא בין הני תרי שינויי דעבודת כוכבים טובא דלתירוצא קמא דמיירי בדאייתי עצים מעלמא ואפ"ה אסר גבי הקדש משום גזרה דלמא אתי לאתהנויי מעצי אילן דהקדש גופיה ומיהו באשרה לא גזור משום דבדילי אינשי מינה. ולא רצה לומר דטעם הגזרה הוא משום דלמא יעלה באילן דאם היה זה טעם לאיסור ההקדש גם באשרה היה לנו לאסור משום גזרה זו ולא שייך כאן טעמא דעבודת כוכבים בדילי מינה שהרי אין כוונתו ליהנות מן העבודת כוכבים אלא לעלות באילן כדי ליטול הקן. אבל לפי הטעם שכתב דטעם איסור דהקדש הוא משום גזרה דלמא אתי לאתהנויי מאילן גופיה דהקדש יש לחלק שפיר דגבי עבודת כוכבים לא שייך גזרה זו משום דבדילי אינשי מינה. ובעצים דאיתבר מגופה כפי תירוץ זה מועלין בהן דיש מעילה בגידולין: ולפי תירוצא דר' אבהו מתניתין דהקדש מיירי בדאיתבר מגופא ואפ"ה אין מועלין דאין מעילה בגידולין וסיפא דאשרה מיירי באפרוחים ואצטריך לאשמועינן דלא גזרינן התזת הקנה שמא יעלה דרך האילן. והוצרך רש"י ז"ל לומר דברים הללו בדברי ר' אבהו משום דאי אמרת בשלמא כפי תירוצא קמא דסיפא איירי במאי דאיירי רישא ניחא דהוצרך ללמדנו דאע"ג דגבי הקדש אין נהנין אע"ג דאייתי מעלמא מ"מ בעבודת כוכבים שרי ויתיז משום דשאני עבודת כוכבים דבדילי אינשי מינה. אך כפי דברי ר' אבהו דרישא מיירי בדאיתבר מגופה והתם באשרה נמי אסור מן התורה א"כ סיפא דמיירי באפרוחים מהיכא תיתי לאסור דאצטריך לומר היתר מש"ה קאמר דבא לומר דלא נימא דניגזור

התזת הקנה שמא יעלה באילן קמ"ל:

ודע דרש"י ס"ל דמאי דתנן יתיז בקנה לא בא למעט דלא לישקליה בידיה וכן כתב בתחלת הסוגיא וזה לשונו יתיז בקנה ישליך עצי הקנה במקל מן האילן וישרפם ויהנה מהם ולא יעלה על האשרה ויטלם, ע"כ. משמע מדבריו דלא מיעט התנא באומרו יתיז אלא שלא יעלה באילן אבל למשקליה בידיה שרי. (א"ה ולפי זה קשה לר"ל ולדידיה מי ניחא דהא ע"כ דהאי דיתיז בקנה לאו משום דמימר אמר כו'. דא"כ אשרה נמי כולה שריא אלא ודאי דטעמא משום דשברים אלו בטילי במיעוטייהו והעובד כוכבים לאו דעתיה עלייהו אלא אחר עיקר האילן. וכיוצא בזה הקשה הר"ב לחם סתרים ועיין בספר מעשה חייא. ויש מקום לומר דהכי פירושא דמדנקט מתניתין לישנא דיתיז בקנה לאשמועינן דאשרה עצמה אסירא מוכח דשברי עבודת כוכבים דעלמא דנשתברה מאליה מותרת דאי אסורין לא הוה צריך תנא דמתניתין לאשמועינן הכא באשרה והו"ל למימר הקן שבראש האשרה מותר ומינה הוה שמעינן דאשרה עצמה אסירא ככל עבודת כוכבים שנשתברה מאליה): ומש"ה הוכרח רש"י בדברי ר' אבהו לומר דאצטריך לומר דיתיז דלא נימא דניגזור אטו עליה ולא קאמר דאצטריך לומר דיתיז לומר דדוקא התזה שרי אבל למשקליה בידיה אסור משום דאיהו ס"ל דהתנא לא מיעט באומרו יתיז למשקליה בידיה אלא אף למשקליה בידיה שרי. עוד אפשר לומר דלא ניחא ליה לרש"י לומר דנקט היתרא דאשרה דלא אצטריך ללמדנו דיוקא דדוקא יתיז אבל למשקליה בידיה אסור דדוקא כפי סברת רשב"ל דאוקמה בדאיתבר מגופה וכן לתירוצא קמא דר' יוחנן דמיירי בדאייתי עצים מעלמא וסיפא דאשרה אייתי במאי דאיירי רישא דהקדש ניחא דאתא סיפא דאשרה ללמדנו דאע"ג דגבי הקדש אסור גבי עבודת כוכבים שרי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונקט ההיתר בלשון יתיז ללמדנו עוד דדוקא התזה שרי אבל למשקליה אסור:

אך כפי תירוצא דר' אבהו דהיתרא דעבודת כוכבים לא מיירי במאי דאסר בהקדש קשה דמהיכא תיתי לאסור דאצטריך התנא לומר דשרי ודוחק לומר דלגופיה לא אצטריך אלא לדיוקא דדוקא התזה שרי. מש"ה הוצרך לומר דלגופיה אצטריך דלא נימא דניגזור התזת קנה אטו שמא יעלה באילן. ומיהו האמת הוא דלרש"י אף למשקליה בידיה שרי ולא מיעט התנא באומרו יתיז אלא שלא יעלה באילן וכמו שנראה מדברי רש"י ז"ל בתחלת הסוגיא כדבר האמור. וא"ת אכתי יש לדקדק דמנ"ל לרש"י דהס"ד היה דאסור דלמא אתי לאתהנויי מאילן גופיה דהא כפי תירוצא קמא דר' יוחנן גבי הקדש איתיה להאי גזרה וגבי עבודת כוכבים אצטריך ללמד דליתיה להאי גזרה וא"כ אליבא דר' אבהו נמי

נימא דאצטריך לומר יתיז בקנה גבי אפרוחים דלא נימא דניגזור שמא יהנה מעצי אילן עצמו. הא לא קשיא דדוקא גבי הקן עצמו שייך שפיר למיגזר אטו אילן עצמו משום דעצים ועצים נינהו ומחלפי אהדדי אבל גבי אפרוחים לא שייך למיגזר אפרוחים אטו אילן. ועוד דמדאוקימנא לרישא בדאיתבר מגופיה ומשמע דדוקא בדאיתבר מגופיה לא נהנין אבל בעצים דאייתי מעלמא נהנין א"כ הרי למדנו דלא גזרינן אטו אילן עצמו ואם כן סיפא דהיתרא דעבודת כוכבים דאפרוחים לא אצטריך דמהיכא תיתי לאסור דאי משום גזרה דאילן גופיה הא מרישא שמעינן לה מדלא אסר גבי הקדש כי אם בדאיתבר מגופה ש"מ דבדאייתי עצים מעלמא שרי ולא גזרינן אטו אילן גופיה משום הכי הוצרך רש"י לומר דהכא נמי באפרוחים הוה סלקא דעתך לאסור משום דאיכא למיחש שמא יעלה דרך האילן וחששא זו שייכא באפרוחים ולא שייכא בעצים דאייתי מעלמא ומשום הכי אף שכבר למדנו מרישא דהקדש דעצים דאייתי מעלמא שרי מ"מ הוצרך ללמד היתר האפרוחים משום דהוה סלקא דעתן שיש לאסור באפרוחים יותר מעצים דאייתי מעלמא משום דאיכא למיחש בהו שמא יעלה באילן מה שאין כן בעצים דאייתי מעלמא משום דשאני אפרוחים שהם נשמטים כאן וכאן וכמו שכתב התוספות שם במעילה: הכלל העולה דאליבא דרש"י כפי סוגיא דפרק כל הצלמים בדאייתי עצים מעלמא בין לתירוצא קמא דר"י בין לתירוצא בתרא גבי אשרה שרי ואף לתירוצא קמא דגבי הקדש אסר מ"מ גבי עבודת כוכבים שרי משום דליכא למיגזר דלמא אתו לאתהנויי מאילן גופיה דשאני עבודת כוכבים דבדילי אינשי מינה. ואין חילוק בין תירוצא קמא דר' יוחנן לתירוצא בתרא דר' אבהו אלא גבי הקדש דכפי תירוץ קמא גבי הקדש אף בדאייתי עצים מעלמא אין נהנין משום גזרה ואי איתבר מגופה מועלין בהם דיש מעילה בגידולין וכפי תירוץ דר' אבהו בדאייתי עצים מעלמא אף בהקדש שרו ואי איתבר מגופה נהי דאין נהנין מ"מ אין מועלין משום דאין מעילה בגידולין. ומיהו במאי דאמרינן בגמרא א"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא אסברה לך באפרוחים כאן וכאן מותרים בביצים כאן וכאן אסורים. אני מסתפק בזה אם חילוקי דינים הללו נאמרו דוקא אליבא דר' אבהו דאפשר לומר דלפי תירוצא קמא דמוקי להיתרא דעבודת כוכבים בעצים דאייתי מעלמא דאע"ג דגבי הקדש אסירי משום גזרה דאילן גופיה הכא גבי עבודת כוכבים שרי דלא שייך גזרה משום דבדילי אינשי מיניה גבי אפרוחים אפשר דאסירי משום שמא יעלה באילן ושאני עצים דאייתי מעלמא דלא שייך גזרה זו כמו שכתבנו לעיל אבל באפרוחים דשייך גזרה זו אפשר דאף בעבודת כוכבים אסור ואף דאינם צריכים לאמם. ואפשר עוד לומר דמימרא זו דר' יעקב היא מוסכמת ואף כפי תירוץ קמא דמוקי לה בדאייתי עצים

מעלמא וגבי עבודת כוכבים שרי מ"מ בביצים א"נ באפרוחים הצריכים לאמם אסירי אף גבי עבודת כוכבים דכיון דצריכים לאילן גזור בהו רבנן כאילן עצמו א"נ דאיכא למיגזר דלמא יעלה על האילן דחייס עלייהו שמא יפלו אבל באפרוחים שאין צריכים לאמם שרו דליכא למיחש דלמא חייס עלייהו פן יפלו. ואפשר דגבי הקדש נמי אף כפי תירוצא קמא באפרוחים שרו דאף דבדאייתי עצים מעלמא גבי הקדש אסירי משום גזרה שאני גבי עצים דאי שרית ליה עצים אתי לאתהנויי מאילן עצמו ועצים בעצים מחלפי אהדדי אבל באפרוחים לא שייך למיגזר גזרה זו ואף בהקדש שרו אך בביצים א"נ באפרוחים הצריכים לאמם בהקדש נמי אסירי מטעם אחר דכיון דצריכי לאילן גזרו בהו רבנן כאילן עצמו א"נ משום גזרה דדלמא יעלה באילן דחייס עלייהו פן יפלו ולקמן בעז"ה בביאורי לדברי הר"מ אעמוד עוד בזה. (חבל על דאבדין):

ודע דרש"י ז"ל במעילה גורס כגירסתנו כאן בעבודת כוכבים דר' יוחנן תירץ דמתניתין מיירי בעצים דאייתי מעלמא והביא ראיה ר"י לדבריו ממאי דתנן גבי הקדש ולא מועלין אי אמרת בשלמא דמיירי בעצים דאייתי מעלמא ניחא דאין נהנין ולא מועלין אלא לרשב"ל דמוקי לה בדאיתבר מגופה אמאי אין מועלין ותירץ רשב"ל משום דקא סבר דאין מעילה בגידולין. ומ"ש רש"י שם וליכא למידק מהכא לעבודת כוכבים שנשתברה כו' דברים הללו אין להם קשר עם מ"ש קודם. ונראה שהם לשונות הפוכים וכן הוא עיקר הגירסא ור' אבהו מתרץ דהאי יתיז לאו אקן עצמו מיירי דכיון דאיתבר מגופה דאשרה הקן עצמו אסור בהנאה אלא מאי יתיז יתיז באפרוחים והשתא ליכא למילף מהכא לעבודת כוכבים שנשתברה מאליה ולא קשיא לר' יוחנן: ודע שהתוס' כאן בעבודת כוכבים ס"ל דמאי דאמרינן יתיז בקנה הוא למעט דלא לישקליה בידיה. ונראה דאזלי לגירסתם דגרסי במעילה ה"נ מסתברא דאי ס"ד דאייתי עצים מעלמא אמאי יתיז בקנה לישקליה מישקל. הרי דס"ל לתלמודא דאומרו יתיז בקנה מיעט דלא לישקליה מישקל. אך רש"י ס"ל דאומרו יתיז בקנה לא מיעט אלא שלא יעלה באילן אבל למשקליה בידיה שרי: והרואה דברי רש"י שם במעילה יראה איך לא גריס איהו כגירסת התוספות דאמאי יתיז בקנה למשקליה מישקל ומשום הכי ס"ל דליתא להאי דיוקא אלא אף למישקליה שרי. ולא אתא מתניתין דיתיז אלא למעט שלא יעלה באילן. וראיתי להתוספות שכתבו בטעמא דמלתא שלא יטלנו בידו כדי שלא יאמרו עכשיו הוא שוברן מן האשרה ע"כ. אך במעילה כתב דטעמא דלא יטלם בידו הוא דלמא אתי למישקל מגוף האשרה. ונראה שדברי התוספות הם מכוונים למדקדק בהם היטב דהתם במעילה שבא רשב"ל לומר דבשלמא לדידיה דמיירי בדאיתבר מגופה ניחא דלא לישקליה בידיה אבל לר' יוחנן

דמוקי לה בדאייתי עצים מעלמא קשה דאמאי לא התירו לו ליטלם בידו וא"כ אי טעמא דלא לישקליה בידו הוא משום שמא יאמרו עכשיו הוא שוברן מן האשרה מה הקשה רשב"ל לר"י הא לר' יוחנן נמי ניחא דלא יטלם בידו משום שמא יאמרו. אלא ודאי דרשב"ל הוה ס"ל דטעם הגזרה הוא דלמא אתי למישקל מגוף האשרה ולפי זה ניחא דהקשה לר' יוחנן דבשלמא לרשב"ל ניחא דשייך גזרה דהא אותם עצים המחוברין דומים לקנים שנשברו ושייך למיגזר הא אטו הא. אך לר' יוחנן דמוקי לה בדאייתי עצים מעלמא א"כ לא דמו עצים של הקנים לעצים המחוברים ולא שייך למיגזר הא אטו הא. אך כאן בעבודת כוכבים דקיימי אליבא דר' יוחנן דמוקי למתניתין בדאייתי עצים מעלמא ולא ראינו שהקשה רשב"ל דא"כ אמאי יתיז בקנה לישקליה מישקל מש"ה הוצרכו לומר דטעם הגזרה הוא שמא יאמרו מן האשרה הוא שוברן ולפי טעם זה שייכא גזרה זו אף בעצים דאייתי מעלמא ומש"ה פירשו התוס' כאן בעבודת כוכבים דטעם הגזרה הוא מפני הרואים ולפי טעם זה ניחא לכ"ע. והא דבמעילה לא תירצו דר' יוחנן ס"ל דטעם הגזרה הוא מפני הרואים ומש"ה אף בעצים דאייתי מעלמא יתיז בקנה ולא יטלם בידו. י"ל דאה"נ דאי לא הוה קשיא ליה לר' יוחנן כי אם קושיא זו היו מתרצים אותה כמו שכתבנו דטעמא דגזרה הוא מפני הרואים אך כיון דמלבד קושיא זו אכתי קשה דמאי שנא הקדש דאין נהנין וגבי עבודת כוכבים שרי מש"ה הוצרך ר' אבהו לומר דמאי יתיז יתיז באפרוחים. אך הסוגיא דעבודת כוכבים ס"ל דלא קשיא מידי לר' יוחנן משום דלעולם דמיירי בדאייתי עצים מעלמא ודוקא בהקדש אסור דלמא אתי לאתהנויי מאילן גופיה אבל גבי עבודת כוכבים אין ליגזור משום דבדילי אינשי מיניה ולקושיא האחרת דאמאי לא יטלם בידו ס"ל דטעמא הוא מפני הרואים ולפי טעם זה שייכא גזרה זו אף בעצים דאייתי מעלמא כדבר האמור:

הלכה יז

עבודת כוכבים שהיה לה מרחץ או גנה וכו'. משנה בפרק ר' ישמעאל (דף נ"א) עבודת כוכבים שיש לה גנה או מרחץ וכו' (עיין בכ"מ) אפילו בטובת כומרים נמי שפיר דמי, ע"כ. וענין בטובה פירש"י כאן דהיינו בשכר והתוס' פ' כל הצלמים (דף מ"ד) ד"ה נהנין הביאו דברי רש"י הללו וכתבו שכן פי' ר"ח ולא נהירא לר"ת דלשון בטובה לא משמע הכי. והר"ן הכא בפרקין כתב בשם הראב"ד דבטובה ושלא בטובה לא משמע בשכר ושלא בשכר והביא ראיה ממאי דתנן בפ"א דעדיות גבי פירות שביעית אין נהנין מהן אלא בטובה והיינו בטובת דברים דאי בדמים אסור דסחורה היא וטעמא דאין נהנין אלא בטובה כדי שלא יהיו רגילין בכך. ולי מההיא לא איריא דלעולם טובה דהתם כטובה

דהכא דהיינו טובת הנאה פורתא דכה"ג לאו סחורה מיקרי שאין זה כעין מקח ע"כ. (א"ה ובירושלמי פ"ח דשביעית אסר לקדש אשה בפירות שביעית והובא בדברי הרב המחבר פ"ז דאישות דין ג' יע"ש). ויש לדקדק בדברי הראב"ד דאמאי הוצרך להביא ראיה ממס' עדיות היה לו להביא ממאי דתנן בפ"ד דשביעית ב"ה אומרים אוכלים פירות שביעית בטובה ושלא בטובה ומכאן היה לו להכריח דפירוש בטובה אינו בשכר דאי בשכר אסור דסחורה היא. ונראה דהראב"ד הרגיש בדחיית הר"ן דדבר מועט לאו סחורה מיקרי. ומשום הכי במתניתין דשביעית דקתני אוכלין מהם בטובה ושלא בטובה אפשר לומר דבטובה הוא בשכר והיינו דבר מועט ובא להתיר דבר מועט דלא הוי מקח. אך ממתני' דעדיות קשיא ליה דקתני דאין אוכלין אלא בטובה דאם איתא דבטובה הוא בשכר אף שיהיה דבר מועט איך יתקנו שלא יקחו אלא בשכר אף שהוא דבר מועט משום תקנת שאר שני שבוע דאפשר שיבאו לידי תקלה בשביעית עצמה אם יקח יותר מדבר מועט ויעברו על מה שכתוב בתורה לאכלה ולא לסחורה דבשלמא נתינת רשות ליכא קושיא משום דהיא דרך מקרה אבל צווי שלא יאכלו אלא בשכר בזה הוא דהוקשה להראב"ד דאיך יתכן שיתקנו שלא יאכלו כי אם בשכר כיון דאיכא איסור דסחורה ומש"ה פירש דהיינו טובת דברים כדי שלא יהיו רגילין בכך ובזה ליכא שום תקלה דנהי דהתורה אמרה ובשנה השביעית תשמטנה ונטשתה ותניא במכילתא מגיד שהוא פורץ בה פרצות וכו' אבל חכמים משום תקנה שלא יהיו רגילין תקנו שלא יכנס שלא ברשות הכותי כדי שלא יהיו רגילין אבל הבעלים אין הכי נמי דהם מפקירין כל השדה ופותחין הדלת לכל מי שירצה לבא וליקח אך צוו חכמים לנכנס שלא יאכל כי אם בטובה דהיינו שיחזיר טובה לבעלים משום גזרת שאר שני שבוע שלא יהא אדם רגיל ליכנס לתוך שדה חבירו שלא מדעתו:

ולי נראה להביא ראיה לדין זה ממאי דתנן ברפ"ד דשביעית בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו את הגס הגס משרבו עוברי עבירה התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה ואצ"ל שיקצץ להם מזונות. ואי אמרת דבטובה היינו בשכר מאי האי דקאמר ואצ"ל שיקצץ להם מזונות היינו בשכר היינו קציצת מזונות. אך אי אמרינן דבטובה היינו טובת דברים ניחא דאפילו טובת דברים אסר כ"ש קציצת מזונות. ומה שתירץ הר"ן לראית הראב"ד דבטובה היינו הנאה מועטת לא יצדק לראייתנו. דבשלמא כשטעם האיסור הוא משום סחורה שייך לומר דהנאה מועטת לאו סחורה מיקרי משום דאין זה כעין מכר. אבל הכא שטעם האיסור הוא שלא יהיה כוונתו בשביל לתקן השדה מה

לי אם לוקח דמים הרבה או מעט אלא ודאי דפירוש בטובה הוא טובת דברים וכ"ש הנאת ממון:

עוד כתבו התוס' ואדרבא בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה, ע"כ. ויש לדקדק דאם כוונת דבריהם הוא סיום מה שכתבו דבטובה לא משמע בשכר ואי כדברי רש"י הו"ל למימר בשכר לישנא דואדרבא דנקטו אינו צודק כלל. ואולי יש לדחוק ולומר דכוונת התוס' היא קושיא אחרת דאם פירוש בטובה הוא בשכר אדרבא היה לנו לומר בהפך דבשכר שרי ושלא בשכר אסור. והרואה דבריהם יראה בעיניו דס"ל דיותר יש להתיר בשכר מבחנם משום דבשכר אינו נהנה מעבודת כוכבים ובחנם נהנה וזהו שכתבו ואדרבא בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה וכלומר דבמתניתין דנקטו בתחלה ההיתר ואח"כ האיסור היה לו לומר בתחלה בשכר ואח"כ שלא בשכר דיותר יש להתיר בשכר משלא בשכר וכמו שמבואר בדבריהם ודוחק: עוד כתבו התוס' ועוד דאי בשכר אסור ומטעם שמרויח לעבודת כוכבים תקשי מהכא למ"ד לעיל בפ"ק מהנה מותר, ע"כ. ויש לדקדק דהתוס' עצמם כתבו שם בשם ר"ת דודאי כל מהנה אסור לבר מהכא מפני שיש באותה הנאה בזיון לעבודת כוכבים שפורע המכס לפי שאינו מחשיב העבודת כוכבים כ"כ ששם העטרה בראשה ע"כ. ולפ"ז ליכא קושיא מהכא למ"ד מהנה מותר דהא הכא ליכא בזיון לעבודת כוכבים. וי"ל דהרואה דברי רש"י שם יראה דס"ל דר"ל דקאמר מהנה מותר הוא אפילו בדליכא באותה הנאה בזיון לעבודת כוכבים שהרי פירש"י שם מהנה לא כ"ש והא מהנה הוא שהזוכים שבתוכם סוחרי מעות של כומרים הם א"כ הוא יהיב ליה לבעל המעות מסחורתו שעושה שם ומטיא להו הנאה ע"כ. הרי דס"ל דאפילו בכה"ג דהנאה דליכא בזיון לעבודת כוכבים שרי ר"ל דלדברי התוס' ר"י לא מיירי אלא במכס דאיכא בזיון לעבודת כוכבים ובהא הוא דשרי ר"ל. אך לרש"י דס"ל דר"ל שרי בכל מהנה תיקשי לדידיה דפירש דבטובה דהיינו בשכר אסור משום מהנה: עוד הקשו התוס' ז"ל דאי בשכר אסור ומטעם שמרויח לעבודת כוכבים מדאמרינן בפרק ר' ישמעאל דאי איכא לאחרים חלק בהדה אפילו בטובת הכומרים שריא ואי מיירי בשכר כי איכא לאחרים חלק בהדה מאי הוי הא מרויח לעבודת כוכבים לכן נראה לר"ת כמו שפירש"י כאן דשלא בטובה הוא שאין להחזיק טובה לכומרים בכך, בטובה שצריך להחזיק טובה. ועוד נראה לר"ת דמה שאנו אופין עתה בתנור של כומרים וטוחנין ברחים של מים שלהם ודאי ליכא למיחש ולא מיבעיא בשכר דשרי דאין אנו מחזיקין להם טובה אלא אפילו שלא בשכר נמי מותר כיון שאין התנור והרחים בבית העבודת כוכבים כמו הכא מרחץ של אפרודיטי ולא דמי ליריד של עבודת כוכבים דאסירנא לעיל בפ"ק אליבא דר' יוחנן

דאמר נהנה אסור מהנה לכ"ש דהתם עושין מן המכס צרכי עבודת כוכבים אבל הכא אין עושין אלא הנאת הכומרים וה"נ אמרינן בס"פ בן סורר כו' ע"כ. והנה ע"פ הדברים האלו יצא לנו דכל שהוא בשכר והשכר הוא לכומרים בכל גוונא שרי ואפילו אם העבודת כוכבים היא בצד המרחץ או הגינה משום דליכא משום מהנה אלא כשההנאה היא לעבודת כוכבים עצמה דומיא דמכס שהיו עושין צרכי עבודת כוכבים. ואם הוא בחנם אז יש לחלק שאם התנור והרחים הם בבית עבודת כוכבים כיון שהוא בחנם דצריך להחזיק להם טובה אסור אך אם אינם בבית עבודת כוכבים אף שהוא בחנם וצריך להחזיק להם טובה שרי. ובמה שאמרו דלהחזיק טובה לכומרים אסור יש להסתפק בכוונתם אם האיסור הוא אמירת דברים בפועל דאסור להחזיק להם טובה ואפשר דאף בשכר כל שמחזיק להם טובה אסור וכל שאינו מחזיק להם טובה שרי אף שהוא בחנם. ופשט דבריהם נראה כן דמחזיק טובה היינו אמירת דברים בפועל אלא שמדברי ר"ת בהיתר האפיה בתנור של כומרים שכתב דלא מיבעיא בשכר דשרי דאין אנו מחזיקין להם טובה אלא אפילו שלא בשכר נמי מותר כו' נראה דס"ל דמאי דאמרינן מחזיק טובה אינו אמירת דברים בפועל אלא דכל שהוא בשכר שרי לפי שאינו מחזיק טובה לכומרים וכל שהוא בחנם אסור לפי שנמצא שמחזיק טובה לכומרים ואף שאינו אומר להם שום דבר בפירוש מ"מ אסור לפי שכל שהוא בחנם הרי הוא מחזיק טובה לכומרים:

אך ראיתי להטור יו"ד סי' קמ"ד שכתב וז"ל ור"ת פירש בטובה שמחזיק להם טובה אסור אבל בשאינו מחזיק להם טובה שרי אע"פ שנותן להם שכר ע"כ. ולפי זה צריך ליישב דברי התוס' שכתבו בשם ר"ת דלא מיבעיא בשכר דשרי דאין אנו מחזיקין טובה דהכוונה היא דלא מבעיא בשכר דשרי דמסתמא אין אנו מחזיקין להם טובה כיון שנותנין שכר אלא אפילו בחנם דאיכא למיחש לשמא יחזיקו להם טובה אפ"ה שרי ולעולם דמדינא אף במרחץ של אפרודיטי שכל שאינו מחזיק טובה שרי אף בחנם אלא שהתוס' באו ליתן טעם על המנהג שנהגו לאפות בתנורים של כומרים ואין פוצה פה ומצפצף לזה כתבו דלא מבעיא בשכר דליכא למיחש שיחזיק טובה לכומרים אלא אפילו בחנם דהיה אפשר לחוש שיחזיק טובה לכומרים אפ"ה שרי כיון שאין התנור והרחים בבית עבודת כוכבים, ולפי זה כל שמחזיק להם טובה אסור אפילו בשכר דאין הדבר תלוי אלא באמירת דברים וקצת נראה כן מדברי הטור אך עדין הדבר אין ולאו ורפיא בידי: ודע דמה שהוקשה לתוס' מיריד של עובדי כוכבים הוא דכפי מה שכתבו בשם ר"ת בהיתר האפיה בתנור של כומרים משום דאי לאו דברי ר"ת הללו לא קשיא ולא מידי משום דר"ת לא בא אלא לומר דבטובה ושלא בטובה הוא להחזיק להם טובה או שלא להחזיק

להם טובה ובזה ניחא ליה כל מה שהקשה לפירש"י ואליבא דר"ל דס"ל דמהנה מותר מוקי להך מתניתין בין בשכר בין שלא בשכר ובכל גוונא אם מחזיק להם טובה אסור ואי לא מחזיק להם טובה שרי ואליבא דר' יוחנן דאית ליה מהנה אסור מוקי לה בחנם אבל בשכר לעולם אסור ולא תיקשי מידי מיריד של עובדי כוכבים. אך כפי דברי ר"ת האחרונים שכתב דמותר לטחון ולאפות בתנורים ורחים של כומרים ולא מיבעיא בשכר אלא אפילו בחנם כו' הוקשה להם דאיך יתכן דבשכר שרי התינח דאינו מחזיק להם טובה הא מיהא מהנה הוא ומאי שנא מיריד של עובדי כוכבים דאית ליה לרבי יוחנן דמהנה אסור:

ודע דאף שמדברי התוס' נראה דיותר יש להתיר בשכר מבחנם שכן כתבו לא מיבעיא בשכר כו' ואילו הטור כתב אבל כשאינו מחזיק להם טובה מותר אע"פ שנותן כו' דמשמע דיותר יש להתיר בחנם מבשכר נראה דלא פליגי כלל דכשבאו לאסור משום דמחזיק להם טובה פשיטא דיש להתיר יותר בשכר מבחנם משום דבשכר אין אנו מחזיקין להם טובה אבל כשבאנו לאסור משום מהנה פשיטא דיותר חדוש הוא בשכר מבחנם דבחנם לא שייך מהנה ובשכר שייך מהנה. והטור כשכתב אע"פ שנותן להם שכר הכונה היא דאיכא למיחש משום מהנה אפ"ה שרי ומטעמא שכתב שם דלא דמי ליריד של עובדי כוכבים. אך התוס' דלא הורגש להם עדין טעמא דמהנה אלא משום מחזיק טובה לזה כתבו דלא מיבעיא בשכר דשרי אלא אף בחנם דאיכא משום מחזיק להם טובה אפילו הכי שרי: ובטעם האיסור היכא דמחזיק להם טובה לא נתברר אצלי. והנראה הוא דכל שמחזיק להם טובה נמצא שנהנה מהן אך כל שאינו מחזיק להם טובה אינו נהנה מהם וכל שהעבודת כוכבים היא סמוכה למרחץ או לגינה וזה מחזיק טובה לכומרים נמצא נהנה מהעבודת כוכבים אבל כל שהיא רחוקה או שהיא קרובה ואינו מחזיק להם טובה שרי לפי שאינו כנהנה מהם: נמצא לפי זה דיותר מחמרינן בנהנה מבמהנה שהרי מהנה לא אסור אלא לעבודת כוכבים בעצמה דוקא דומיא דיריד אבל לכומרים שרי דומיא דמרחץ וגינה שהשכר הוא לכומרים דשרי כל שאינו מחזיק להם טובה. ואילו גבי נהנה אף שהוא נהנה מהכומרים אסור כל שהעבודת כוכבים היא בצד המרחץ. וקשה לפי זה דהא ר' יוחנן דקי"ל כותיה קאמר נהנה אסור מהנה לכ"ש. משמע דיותר יש לנו להחמיר במהנה מבנהנה ואילו הכא אמרינן איפכא. ואולי דגבי עבודת כוכבים עצמה התם הוא דקאמר ר' יוחנן דיותר יש להחמיר במהנה מבנהנה אבל בכומרים הוי איפכא דיותר יש להחמיר בנהנה מבמהנה וקצת טעם יש בדבר למתבונן היטב וליראת האריכות לא אכתבנו. וליכא למימר דטעמא דהיכא דמחזיק להם טובה

דאסור הוא משום דמהנה לעבודת כוכבים היכא דמחזיק לה טובה דהא התוס' הכריחו דלא כפירש"י דאי כדבריו תיקשי מהכא למ"ד מהנה מותר. ואי אמרת דלר"ת נמי טעמיה משום דמהנה לדידיה נמי תיקשי דאמאי לא הקשו לר"ל ממשנה זו דאלמא מהנה נמי אסור. ועוד שהרי בפירוש כתבו התוס' דבשכר שרי אף שמהנה משום דמהנה לא אסור אלא לעבודת כוכבים עצמה אבל לכומרים שרי. אלא ע"כ אית לן למימר דאליבא דהתוס' טעמא דהיכא דמחזיק להם טובה אסור לאו משום מהנה הוא אלא משום נהנה. אך קשה לפי פירוש זה מאי דאמרינן בפ' כל הצלמים ואני אומר אינה גנובה שלא בטובת ר"ג כבטובת אחרים דמי. ואי אמרת בשלמא שטעם האיסור דבטובה הוא משום מהנה ניחא דר"ג אף שהיה שלא בטובה כיון שהיה אדם חשוב חשיב כבטובה לפי שרחיצת אדם חשיב נהנית העבודת כוכבים וחשיב כמהנה לעבודת כוכבים דומיא להיא דכתב הראב"ד ז"ל בפ"ה מהלכות שמיטה ויובל דין כ' אמתניתין דואם מתחשב הוא לא ירחוץ דאדם חשוב לא ירחץ דחנם דידיה כשכר דמי ה"נ אדם חשוב אף שאינו מחזיק טובה חשיב כמהנה:

אלא אי אמרת דטעמא דאיסורא דמחזיק טובה הוא משום דנהנה אבל משום מהנה ליכא למיחש כיון שאינו לעבודת כוכבים א"כ מאי האי דאהדרו שאני ר"ג כו' וכי בשביל שהיה אדם חשוב חשיב נהנה יותר משאר בני אדם אדרבא היותו אדם חשוב הוא סיבה שלא יהא חשיב נהנה: וראיתי לרש"י פרק ר' ישמעאל שפירש בטובה ושלא בטובה כפירוש ר"ת וכתב אח"כ בטובת אחרים שהיה חשוב וטובה היא להם כשהוא נהנה מהם הלכך אי לאו מרחץ קודם אסור כמהנה, ע"כ. הרי דרש"י ז"ל ס"ל דטעמא דמחזיק טובה הוא משום מהנה ומש"ה גבי ר"ג אף שהיה שלא בטובה חשיב כמהנה. ומיהו לרש"י ניחא דאפשר דאע"ג דפירש דבטובה הוא להחזיק טובה אפשר דס"ל דמהנה אסור אף לכומרים והכא מיירי בחנם ואפ"ה אסור משום דכיון דמחזיק להם טובה חשיב כמהנה וכ"ש בשכר דאסור שהוא מהנה גמור דאף שאינו מחזיק טובה אסור. וכבר ראיתי להרב ב"ח שכתב כן לדעת רש"י וא"כ ניחא לדידיה דלעולם מהנה אסור וטעמא דהיכא דמחזיק טובה דאסור הוא משום מהנה ואדם חשוב אף שאינו מחזיק טובה חשיב כמהנה משום דטובה היא להם כשהוא נהנה מהם. אך אליבא דהתוס' דס"ל דמשום מהנה ליכא למיחש כיון שאינו לעבודת כוכבים אלא לכומרים:

ואפשר לומר דדוקא הנאת ממון הוא דאמרינן דמהנה שרי לכומרים דאף שהכומרים עושים מאותה הנאה נויי עבודת כוכבים מ"מ שרי שאין אנו מהנים אלא לכומרים והם עושים את חקם וכההיא דאמרינן הנאת עצמן שאני וכדבעינן למימר לקמן אבל במחזיק

טובה לכומרים טעם האיסור הוא משום דכיון דמחזיק להם טובה והמרחץ הוא של עבודת כוכבים חשיב כאלו מקלס מעלת יראתם ובפרט היכא דהעבודת כוכבים היא בתוך המרחץ וכסברת התוס' ובזה לכ"ע אסור ואף אליבא דר"ל דס"ל דמהנה שרי אף לעבודת כוכבים הכא אסור משום דהנאה זו דמחזיק טובה היא שמתגדלת יראתם בעיני הכל ומשום הכי אמרינן דאדם חשוב אף שאינו מחזיק טובה אסור לפי שהיא מתעלה במה שרוחץ בה אדם חשוב חשיב כאילו היה מחזיק טובה. ומ"מ עדיין קשה קצת לזה ממ"ש התוס' התם בד"ה וכי נעשה מרחץ נוי לעבודת כוכבים מאי הוי כו' שהקשה ר"י לפירש"י שהרי לא היה מקשה אותו הגמון אלא מפני שהיה נהנה מן העבודת כוכבים אפילו אינו נוי וכפי מה שכתבנו קושיא זו שייכא ג"כ לר"ת שהרי אותו הגמון לא הקשה אלא לפי שהיה ר"ג נהנה מן העבודת כוכבים ולפירוש ר"ת נמצא שקושיות ההגמון היא שברחיצת ר"ג היה מהנה לעבודת כוכבים ומגדלה: עוד כתבו התוס' וה"נ אמרינן בס"פ בן סורר ומורה הני קוואקי ודימוניקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני וגרסינן לקמן בפ' ר' ישמעאל בירושלמי חלילין של עבודת כוכבים אסור לשכרן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"ג שהם עושין לצורך עבודת כוכבים מותר חנויות של עבודת כוכבים אסור לשכור מהם ואם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שהם לצורך עבודת כוכבים מותר גבאים של עבודת כוכבים אסור ליתן להם ואם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שהוא לצורך עבודת כוכבים מותר, ע"כ:

ולא ביארו התוס' לאיזהו תכלית הביאו הירושלמי הזה. והנראה אצלי בכונתם הוא דהתוס' התירו בשכר לאפות בתנורים של כומרים משום דלא חשיב כמהנה והוקשה להם מההיא דיריד ותירצו דשאני התם שעושין מן המכס צרכי עבודת כוכבים אבל הכא אין עושין אלא הנאת הכומרים והכונה דאף שהכומרים עושין ממעות הללו צרכי עבודת כוכבים אפ"ה שרי לפי שכל שאין ההנאה הולך לעבודת כוכבים עצמה אלא לכיס הכומרים אלא שהכומרים חוקם הוא להספיק כל צרכי עבודת כוכבים שרי לפי שנמצא שאינו מהנה עבודת כוכבים אלא לכומרים. והוקשה להם ז"ל דמנא לן חילוק זה דהתינח מה שפירשו דבטובה הוא להחזיק להם טובה ניחא דהוכרחו לומר כן מכח הקושיות שהקשו לפירש"י אך להתיר בשכר אף שמהנה מנ"ל אימא דלעולם אליבא דר' יוחנן דקי"ל כותיה כל בשכר אסור משום דמהנה אף שההנאה היא לכומרים כיון שהכומרים עושין ממעות אלו צרכי עבודת כוכבים דומיא דיריד ומאי דאמרינן דנהנין מהם שלא בטובה הוא דוקא בחנם אליבא דרבי יוחנן אבל בשכר אסור משום מהנה לזה הביאו ראיה מההיא דס"פ בן סורר דהיו נוטלין הכומרים אור מישראל ואפ"ה שרי

משום דהכומר לוקחו להנאת עצמו לפי שהיה חק הכומרים להביא אור ביום אידם ומעמידין בבית העבודת כוכבים ומתחמם העם כנגדם וזה שרי ליתן לפי שאין אנו מהנים לעבודת כוכבים אלא לכומרים אלא שהכומרים לוקחין האור ומעמידין אותו בבית עבודת כוכבים. ועוד הביאו ראיה לזה מהירושלמי דקתני חלילין של עבודת כוכבים אסור לשכור כל שהשכר הולך לעבודת כוכבים ואם היה השכר הולך למדינה אף שבני המדינה עושין צרכי עבודת כוכבים מ"מ שרי לפי שאין אנו מהנין לעבודת כוכבים אלא לבני המדינה וחלוקת חנויות וגבאין דכותה היא דכל שהשכר אינו הולך לעבודת כוכבים עצמה אלא לאנשים אחרים אף שאותם אנשים קונים ממעות אלו צרכי עבודת כוכבים שרי לפי שאין אנו מהנין לעבודת כוכבים אלא לאותם האנשים. הרי לך מבואר חילוק זה של התוספות בדברי הירושלמי:

ודע שאין דברי הירושלמי דומין למתניתין דפ' ר' ישמעאל דקתני היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בין בטובה בין שלא בטובה דמתניתין איירי כשעיקר הגינה או המרחץ היתה משותפת בין העבודת כוכבים ואחרים והיו שותפין בעיקר הגינה. אבל הירושלמי מיירי כשהגינה או המרחץ היא של עבודת כוכבים אלא שהשכר הולך למדינה ובני המדינה עושין צרכי עבודת כוכבים וכן מתבאר מדברי הטיו"ד ס"ס קמ"ג שהביא הירושלמי הזה וכתב שמעלה השכר למדינה ובני המדינה מספיקים צרכי עבודת כוכבים. וראיתי בסוף דבריו בטעמא דהיתרא דכיון שאם ירצו יקחו לעצמם כל מה שגבו ומה שנותנין לעבודת כוכבים כאילו נותנין מכיסם, ע"כ. ולפי מה שכתבנו אף שהם מוכרחים לקנות צרכי עבודת כוכבים אפ"ה שרי כיון שאם לא היה שכר זה היו קונים מכיסם צרכי עבודת כוכבים נמצא שאין אנו מהנים עבודת כוכבים אלא לבני המדינה. ולפי דברי הטור אין הטעם אלא לפי שאין בני המדינה מחוייבין ליקח צרכי עבודת כוכבים נמצא שאנו נותנים לכומרים והכומרים נותנין מכיסם לעבודת כוכבים. ואפשר להעמיד פירוש זה של הטור בדברי התוס' אך יותר נראה אצלי בפירוש הנאת עצמן מה שכתבתי:

הכלל העולה דלכל הפירושים דברי הירושלמי אינן ענין למתני' דהיה שלה ושל אחרים. אלא הרי זה דומה להיתר התנורים שהתיר ר"ת לאפות בשכר כיון שאין עושין אלא הנאת הכומרים ומה שסיים הירושלמי מתני' אמרה כן היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה ולקמן בעז"ה נעמוד בזה. (חבל על דאבדין): העולה ממה שכתבנו דעבודת כוכבים שיש לה מרחץ או גינה והשכר היה הולך לעבודת כוכבים פשיטא דבשכר אסור והוי דומיא דיריד דאסור כר' יוחנן בחנם נמי נראה דאסור לפי שנמצא שנהנה מהעבודת כוכבים וכמ"ש הטיו"ד סי' קמ"ט גבי יריד לעבודת כוכבים דאסור ליקח משם שום דבר

בין אם יתן מכס או לא יתן שאם יתן מהנה לעבודת כוכבים ואם לא יתן ה"ז נהנה ממנה. ומרחץ זה דפרק ר' ישמעאל מיירי כשההנאה היא לכומרים וכ"כ הטור וז"ל היה לעבודת כוכבים גינה או מרחץ והטובה היוצאה מהם היא לכומרים כו'. ובזה יש חילוקים שאם אין העבודת כוכבים בחצר המרחץ או הגינה בכל גוונא שרי דאם בשכר ליכא משום מהנה כיון שאין ההנאה הולכת לעבודת כוכבים אלא לכומרים וגם בחנם ומחזיק להן טובה נמי שרי שלא נאסר להחזיק טובה אלא כשהעבודת כוכבים עומדת בחצר המרחץ ואם העבודת כוכבים עומדת בתוך הגינה או המרחץ אז אם אינו מחזיק טובה לכומרים בכל גוונא שרי ואם מחזיק להם טובה אסור וכל זה הוא אליבא דר"ת. אך לרש"י נראה דאין הדבר תלוי אלא בשכר או שלא בשכר דבשכר לעולם אסור אף שהעבודת כוכבים אינה עומדת בתוך הגינה משום דמהנה ובחנם מותר אף שעומדת בתוך הגינה דדוקא אליבא דר"ת שטעם האיסור הוא משום דמחזיק טובה לכומרים אפשר לחלק ולומר דלא אסור אלא בעומדת בתוך הגינה משום דאז כשמחזיק טובה לכומרים נראה כמגדיל לעבודת כוכבים שעומדת בצדה. אבל לרש"י שטעם האיסור הוא משום השכר דמהנה לעבודת כוכבים אין טעם לחלק בין כשהעבודת כוכבים עומדת בגינה או חוצה לה. אך ראיתי להטור סימן קמ"ג שכתב ועוד פירש ר"ת דאפילו לרש"י אם אין הרחים והתנור עומדין בחצר העבודת כוכבים עצמה מותר, ע"כ. הרי שחילוק זה נאמר בין כפי פירוש ר"ת בין כפי פירש"י: וראיתי להרא"ש בפ' ר' ישמעאל שכתב ונראה שמותר לטחון ולאפות בתנור ורחיים של כומרים שעושין בשכר ואין מחזיקין להם טובה ועוד נראה דאפילו בשכר מותר כיון שאין התנור והרחיים עומדין בחצר עבודת כוכבים. והנה לא ימלט מהיות טעות בדברי הרא"ש הללו שכתב דאפילו בשכר דמאי אפילו הא לר"ת טפי יש לאסור בחנם מבשכר ואפשר לגרוס דאפילו בחנם והן הן דברי התוס' דפ' כל הצלמים. א"נ יש לגרוס דאפילו לרש"י בשכר שרי, הם דברי הטור שכתב בשם ר"ת כנזכר. והטור ז"ל אחר שכתב כל דברי ר"ת כתב וז"ל וה"ר יונה כתב לאו דוקא בגינה העומד לפניה כדברי ר"ת אלא אפילו רחוק לה כיון שהגינה נתונה לעבודת כוכבים ונותנין פירותיה לשכר המתעסקין בצרכה דהיינו הכומרים אסור ליהנות ממנה בשכר אבל גינות שקנו הכומרין מאליהן לא מצינו איסור ליהנות מהן ע"כ וא"א הרא"ש כתב כר"ת, עכ"ל. והנה ה"ר יונה חולק על ר"ת ז"ל בתרתי, חדא בפירוש בטובה דלר"ת הוא מחזיק טובה ולה"ר יונה הוא בשכר דאינו מחלק בין כשההנאה היא לעבודת כוכבים או לכומרים:

ועוד חולק עליו דלר"ת אף מאן דאית ליה דבשכר הכומרים אסור משום מהנה הוא

דוקא לעבודת כוכבים העומדת סמוך לגינה ולה"ר יונה אין חילוק בזה אלא כל שבשכר הכומרים אסור. ומ"ש הטור ז"ל שהרא"ש כתב כר"ת אי גרסינן בדברי הרא"ש דאפילו לרש"י ז"ל בשכר מותר נמצא דהרא"ש חולק על ה"ר יונה בתרתי בין בפירוש בטובה בין במה שכתב דבשכר אסור אף שהעבודת כוכבים רחוקה מהגינה, אך אי גרסינן דאפילו בחנם אפשר דלא פליג הרא"ש על ה"ר יונה אלא בפירוש בטובה אבל לעולם דמודה דמאן דאית ליה דבשכר אסור משום מהנה שהוא אף שהגינה רחוקה מהעבודת כוכבים. ואף שהרא"ש כתב חילוק זה הוא דוקא לפי פירוש ר"ת דבטובה הוא שמחזיק להם טובה אבל לעולם דמודה דלאידך פירושא אין לחלק בכך. ולפי זה מ"ש הטור דהרא"ש כתב כר"ת לא קאי אלא על עיקר הפירוש דבטובה אך על מ"ש בשם ר"ת דאפילו לרש"י שרי כל שאין הרחיים והתנור עומדין בחצרה אפשר דגם הרא"ש פליג עליה דר"ת וס"ל כה"ר יונה. ומיהו אפשר לומר דהטור ס"ל דמאן דס"ל דיש לחלק בין היכא שהעבודת כוכבים היא סמוכה לגינה או רחוקה אין הפרש לחילוק זה בין שני הפירושים דבטובה, דמאן דס"ל דיש לחלק הוא לכל הפירושים ומאן דס"ל דאין לחלק אית ליה דאף אם נפרש כפירוש ר"ת אין לחלק בין סמוכה לרחוקה. ולפ"ז אף אם נגרוס בדברי הרא"ש ואפילו בחנם שרי פליג עליה דה"ר יונה בתרתי דכיון להרא"ש יש לחלק בין סמוכה לרחוקה אף למאן דמפרש בטובה בשכר יש לחלק. ובזה ניחא דהטור לא הביא חילוק זה דר"ת כי אם על סברת רש"י וקשה דאמאי לא הביאו על סברת ר"ת להתיר בחנם אף שמחזיק טובה כיון שאין התנור והרחיים עומדים בחצר העבודת כוכבים. אלא ודאי כדכתיבנא דמדברי רש"י יש ללמוד לפירוש ר"ת דאף שמחזיק להם טובה שרי כיון שאין התנור והרחיים עומדין בחצר העבודת כוכבים: ודע דהר"ן ז"ל בפ' רבי ישמעאל כתב פירש"י דבטובה היינו בשכר והקשה דלמ"ד בסיפא דאפילו בטובת כומרים שרי היכי אפשר ליקח מהם והלא יריד אסור משום מכס עבודת כוכבים. וי"ל התם רווחא גרידא היא ומהנה אסור אבל הכא כיון דשקיל מינייהו פירות לא מהנה הוא כך כתוב בחדושי הרמב"ן ז"ל, ע"כ. והנה קושיא זו שהקשה הר"ן היא הקושיא שהקשו התוס' לרש"י שכתבו ועוד דאמרינן לקמן דהיכא דאיכא לאחרים חלק בהדה שרי ואי מיירי בשכר כי איכא לאחרים חלק בהדה מאי הוי הא מרויח לעבודת כוכבים: אך קשה לי דאמאי לא הקשה הר"ן לפירוש זה דאם איתא דמיירי בשכר ומטעם מהנה אמאי לא הקשו ממשנה זו לר"ל דאית ליה דמהנה מותר. וכ"ת דניחא ליה להקשות מרבי יוחנן דקי"ל כותיה הא ליתא דאכתי תיקשי דאיך נחה דעתו בתירוץ הרמב"ן דודאי להרמב"ן הך דשקיל פירי דלא מהנה הוא כוונתו לומר דלאו מהנה גמור הוא ומש"ה לא החמירו

בהיה שלה ושל אחרים אבל בהיה שלה אסור אף שאינו מהנה גמור וא"כ תיקשי לר"ל דהשתא ומה במהנה גמור כגון מכס אית ליה דשרי וה"ק מתני' דאם מהנה שאינו גמור אסור ועוד כפי תירוצו של הר"ן דמוקי לה בהנאה מועטת תיקשי לר"ל דאית ליה דאפילו הנאה מרובה שרי. ואפשר לומר דס"ל להר"ן דלר"ל ליכא קושיא דע"כ לא קאמר ר"ל דמהנה שרי אלא כשאין העבודת כוכבים סמוכה לאותו דבר אבל הכא מיירי שהגינה או המרחץ הם סמוכים לעבודת כוכבים ומש"ה מהנה אסור. וכבר כתבו התוס' חילוק זה אף לדעת רש"י דפירש בטובה בשכר ומשום מהנה וכמ"ש הטור. ולא פליגי ר"י ור"ל אלא בהנאת העבודת כוכבים עצמה דלר"י בהנאת העבודת כוכבים אין לחלק בין קרובה לרחוקה ולר"ל לעולם אין איסור במהנה אלא בקרובה דומיא דמרחץ של אפרודיטי ואפילו בהנאת העבודת כוכבים עצמה. ומשום הכי לא הוקשה להר"ן אלא מרבי יוחנן דאית ליה דלעולם מהנה אסור. הן אמת שחילוק זה לא הוזכר לא בדברי הרמב"ן ולא בדברי הר"ן ואם איתא להאי מלתא הוה להו לאודועי, וכ"ת לסברת הר' יונה שהביא הטור דפליג עליה דר"ת בחילוק זה וס"ל דמתני' איירי אפילו בגינה שאינה עומדת לפניה וס"ל דטעמא דאיסורא הוא משום דנותן להם שכר ונמצא מהנה לעבודת כוכבים אמאי לא הקשו ממשנה לר"ל הא לא קשיא משום דהא דלית ליה להר"ר יונה ז"ל חילוק התוס' הוא דוקא אליבא דר' יוחנן משום דס"ל להר"ר יונה דאין לחלק בין הנאת העבודת כוכבים עצמה להנאת הכומרים ומש"ה פסק גבי גינה דאפילו רחוקה מן העבודת כוכבים אסור בשכר אף בהנאת הכומרים דומיא דיריד. אבל לעולם דאליבא דר"ל יש לחלק בין כשהגינה עומדת לפניה ובין רחוקה הימנה. ולפי זה ניחא הא דלא הזכירו הרמב"ן והר"ן חילוק זה דר"ת משום דאינהו קיימי אליבא דר' יוחנן וס"ל דלר' יוחנן אין לחלק בין קרובה לרחוקה אבל לעולם דמודו דלר"ל יש לחלק:

ומ"מ אני תמיה ממה שהקשו התוס' לרש"י וז"ל ועוד דאי בשכר אסור ומטעמא שמרויח לעבודת כוכבים תיקשי מהכא למ"ד מהנה מותר ע"כ, דהא לדידהו ס"ל דיש חילוק בין קרובה לרחוקה וא"כ אימא דר"ל נמי הוא מחלק בהכי ומשום הכי לא הקשו ממשנה זו לר"ל. וכ"ת דע"כ לא חילקו התוס' חילוק זה אלא כפי פירושם דטעמא דאיסורא הוא משום דמחזיק להם טובה אך אליבא דרש"י דטעמא הוא משום דנותן שכר ומהנה אין לחלק בכך וכמו שכתבנו צד זה לעיל, הא ליתא שהרי כתבנו לעיל דהטור כתב בשם ר"ת ז"ל חילוק זה אף לדעת רש"י ומטעם זה התיר אליבא דרש"י ז"ל לטחון ולאפות בתנור ורחיים שלהם בשכר כיון שאין התנור והרחיים בבית העבודת כוכבים וא"כ אימא דלר"ל אף בהנאת עבודת כוכבים אית ליה חילוק זה וליכא קושיא ממתני' לר"ל.

ואולי ס"ל להתוס' דע"כ לא נאמר חילוק זה אלא למאן דאית ליה דיש לחלק בין הנאת עבודת כוכבים להנאת כומרים דבהנאת העבודת כוכבים אסור לעולם ובהנאת הכומרים כל שהעבודת כוכבים עומדת סמוך לגינה חשיב כמהנה לעבודת כוכבים. אך לר"ל דאית ליה דבהנאת עבודת כוכבים עצמה שרי איך יתכן לאסור בהנאת הכומרים אף שהעבודת כוכבים סמוכה לגינה והלא הסמיכות אינה אלא סיבה לאסור משום דחשיב כמהנה לעבודת כוכבים עצמה כיון דאיהו אית ליה דאפילו מהנה לעבודת כוכבים עצמה שרי מכ"ש דס"ל דבהנאת כומרים שרי אף בעבודת כוכבים שהיא סמוכה לגינה. ומש"ה הקשו דלרש"י דאית ליה דבשכר אסור בהנאת כומרים אכתי תקשי דאמאי לא הקשו ממשנה זו לר"ל. דאף דנימא דהכא מיירי בעבודת כוכבים העומדת לפני הגינה פשיטא דאין לאסור בה טפי מהנאת העבודת כוכבים עצמה. אך הרמב"ן והר"ן ז"ל אפשר דפליגי עליה דר"ת בחלוקה זו וס"ל דלר"ל כל שהעבודת כוכבים סמוכה לגינה אסור משום מהנה ושאני יריד דאף שהוא הנאת העבודת כוכבים עצמה שרי משום דאינה סמוכה לחנויות המעוטרות. עוד נ"ל לומר דאפשר דהרמב"ן והר"ן ס"ל כסברת התוספות שכתבנו לעיל דע"כ לא התיר ר"ל אלא במהנה שהוא דרך בזיון שפורע המכס לפי שאינו מחשיב העבודת כוכבים כ"כ ששם העטרה בראשה ומש"ה לא הוקשה להם ממשנה זו לר"ל דודאי ר"ל מודה דכל מהנה שאינו דרך בזיון אסור וכ"ת א"כ מה הקשו התוס' לרש"י כבר עמדנו בזה לעיל ותירצנו יע"ש:

פרק ח

הלכה ג

השתחוה לחצי דלעת וחצי האחר מעורה בו ה"ז אסור מספק שמא זה החצי כמו יד לחצי הנעבד. (א"ה עיין מ"ש הרב המחבר ז"ל רפ"ו מהל' שאר אבות הטומאה):

הלכה ו

כיצד מאבד עבודת כוכבים ושאר דברים כו' שוחק וזורה לרוח או שורף ומטיל לים המלח. עיין מ"ש התוס' פרק כיסוי הדם (דף פ"ח:) ד"ה שחיקת דכל עבודת כוכבים תחלתה בשריפה דומיא דעגל וכ"כ הרשב"א שם בחדושיו. ולפי זה אני תמיה על הטיו"ד דבסי' כ"א כתב גבי כיסוי הדם דמכסין בשחיקת כלי מתכות שנשרפו ומאן דאית ליה הך סברא ע"כ דס"ל דכל עבודת כוכבים תחלתה בשריפה דאלת"ה תיקשי לרבנן אמאי קאמרי אף היא נעשה זבל לא ישרפוה ולא תיעשה זבל אלא ודאי דס"ל דכל עבודת

כוכבים תחלתה בשריפה וא"כ יש לתמוה אמאי לא ביאר הטור בסימן קמ"ו דקודם שחיקה ישרפנה וצ"ע:

הלכה ט

ועובד כוכבים וכו' אע"פ שאנסו ישראל על כך ה"ז בטילה. עיין בתוס' פ' כל הצלמים (דף מ"ד) ד"ה כאן ובחדושי מעשה חייא שם שכתב דאליבא דתוס' דוקא בעבודת כוכבים של עץ מבטל אותה העובד כוכבים בע"כ אבל של מתכת כיון שחוזרת לקדמותה אינו מבטל אותה בע"כ יע"ש:

הלכה יא

עבודת כוכבים שנשברה מאליה שבריה אסורים בהנאה עד שיבטלוה. (א"ה פלוגתא דר"י ור"ל בפ' כל הצלמים [מ"א:] וכבר הבאתי הסוגיא לעיל בפרק ז' דין ז' ע"ש). ודע דלר"ל דאית ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת משום דמסתמא מבטל לה הא דקיימא לן דאין ישראל מבטל עבודת כוכבים ואם ביטלה באיסורה עומדת ולא אמרינן דליהוי כנשברה מאליה אוקמה אביי דהיינו דוקא בפחסה דהיינו שהכה עליה ישראל בפטיש ולא חסרה כלום וסבר עובדי כוכבים לא קפדי אפחיסה אבל אם שברה ישראל מותרת משום דמסתמא עובד כוכבים מבטל לה דמימר אמר איהי נפשה לא מצלא כו' ורבא אמר דטעמא דישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים הוא משום גזרה דלמא מגבה לה והדר מבטל לה והויא עבודת כוכבים ביד ישראל דאינה בטילה עולמית אבל מן הדין ישראל מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים בין בפחיסה בין בשבירה. אך לרבי יוחנן נראה דאין אנו צריכים לתירוצים אלו דהא אית ליה דעבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה וא"כ לית ליה אומדנא זו דאיהי נפשה לא מצלא כו'. וא"כ מה שאין ישראל מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים הוא מן הדין הגמור לפי שעדין העובד כוכבים אינו מבטל לה בשביל ששברה ישראל (א"ה עיין בתוספות בפרק השוכר את הפועל (דף ס"ד.) ד"ה מסתברא שכתבו דהא דרבא היינו דוקא לר"ל ור"י פליג עליה עיין בכנה"ג סי' קמ"ו בהגהת ב"י אות י') וכמו שמצינו גבי דגון דאף שנכרת ראשו ושתי כפות ידיו עדין היו נוהגים בו כבוד כהני דגון. אך עדין אני מסתפק בסברת ר' יוחנן הלזו אי ס"ל דמסתמא אף שנשתברה אינו מבטל לה העובד כוכבים וא"כ הויא ודאי עבודת כוכבים או דלמא דר"י פליג אר"ל דאית ליה דודאי בטלה העובד כוכבים ועל זה חולק עליו דאין זה מוכרח דאפשר דבטלה ואפשר דלא בטלה והוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי, וצד זה נראה מצד הסוגיא דלפי טעם זה צלמים אף שהן אסורים לר"מ אם נשתברו מותרים אף לר"י משום דהוי ס"ס וכדאיתא בגמ'.

(א"ה ואם לחשך אדם לומר דיש לפשוט ספק זה מדברי הרמב"ם שכתב לפיכך המוצא שברי עבודת כוכבים אסורים בהנאה ואי אמרת בשלמא דנשתברה מאליה הוי ודאי עבודת כוכבים מש"ה המוצא שברי עבודת כוכבים אסורים דליכא אלא חדא ספיקא שמא שברה ישראל או עובד כוכבים אלא אי אמרת דלא אסירא אלא מחמת ספק א"כ שברי עבודת כוכבים אמאי אסורים והלא יש כאן ס"ס ספק שברה עובד כוכבים ספק נשתברה מאליה ואת"ל נשתברה מאליה שמא בטלה ומדתלה דין שברי עבודת כוכבים בדין נשתברה מאליה מכאן מודעה דנשתברה אסירא בודאי ולא מספק. אמור לו דאי מהא לא איריא משום דנשתברה מאליה הוי מילתא דלא שכיחא כמ"ש רש"י ס"פ כל הצלמים וכיון שכן סברא של הרב המחבר ז"ל על עמדו יעמוד. וראיתי לרש"י (דף מ"ח:) ד"ה התם דקא אזיל לאיבוד שכתב דטעם ר"י דאמר שוחק וזורה לרוח היינו משום דלאבדם מכוין וכבר בטלה ולא גרע משנשתברה מאליה כו'. ובודאי דרש"י לא פליג אכללין דקי"ל בכל דוכתא כר"י לגבי ר"ל. אבל אם נאמר דס"ל דאף לר"י לא אסירא אלא מספק י"ל דה"ק דכי היכי דנשתברה מאליה מדינא שריא ולא אסרוה חז"ל אלא משום ספיקא ה"נ בשוחק וזורה לרוח קלישׁ איסוריה ואין כאן זה וזה גורם ודוק. וכן משמע מדברי רש"י פרק ולד חטאת (דף י"ג) וז"ל דלא בטלה שהרי לא בטלה העובד כוכבים בפירוש ע"כ. ומשמע דכונתו לומר דס"ל לר"י דאע"ג דאיכא אומדנא דבטלה מ"מ כיון שלא בטלה בפירוש מידי ספיקא לא נפקא. שוב ראיתי להראב"ד לעיל פ"ז דין י"ב דמפרש להא דמשני רבי יוחנן במעילה דמתניתין איירי בדאייתי עצים מעלמא דהיינו לומר דבעינן שנדע דאייתי מעלמא אבל מן הסתם חיישינן שמא מאותו אילן הם. מוכח דס"ל דנשתברה מאליה אסירא מדינא דאי משום ספק לא הוה לן לאסור הקן שבאשרה כיון דאיכא ס"ס. ואע"ג דהרמב"ם שם ס"ל דמסתמא לא חיישינן שהביאם מאותו אילן היינו משום שדרך רוב העופות להביא עצי קניהם מעלמא כמ"ש מרן שם אבל בהא לא פליגי ומדברי שניהם נלמוד דמדינא אסירא ודוק). ולפי זה י"ל דלר"י נמי אם ישראל בטל צלמים האסורים דלאבייי אם פחסם אסורים אבל אם שברם מותרים ולרבא לעולם אסורים משום גזרה אבל מן הדין מותרים. ומיהו עדין אפשר לומר דלר"י צלמים שבטלם ישראל מותרים אף שפחסם שהרי לא מצינו בשום מקום שיאמרו דאין ישראל מבטל צלמים ולאביי נמי דמחלק בין פחסה לשברה היינו דוקא אליבא דר"ל דאית ליה דשברם הוי ודאי דבטלם משום הכי קאמר ודפחסם אינה מותרת דאפשר דלא בטלם והוי פחסם לר"ל כמו נשתברה לר"י דכי היכי דנשתברה לר"י הוי ספק אם בטלה ומש"ה אסורה פחסה נמי לר"ל הוי ספק אם בטלה ומש"ה אסורה משום דאין

ספק מוציא מידי ודאי. ולרבי יוחנן נראה דאין חילוק בין פחיסה לשבירה דכולהו הוו ספק אם בטלה ולפי זה בעובדי כוכבים בכל גוונא אסורה אפילו אם שברה ישראל אך בצלמים י"ל דאפילו פחסם ישראל מותרים משום דאיכא ס"ס דאימור לא עבדום ואת"ל עבדום אימור בטלום. וסברת רבא נמי דקאמר משום גזרה אפשר דלא אמרה אלא לר"ל דהוה בעי למימר דישראל ששיבר עבודת כוכבים שתהיה מותרת לזה קאמר דאסורה משום גזרה. אך בצלמים אליבא דר"י אפשר דלא גזרו דלא שייך כאן לומר דלמא מגבה להו והו"ל עבודת כוכבים ביד ישראל דכי נמי מגבה להו אפשר דלא הוו עבודת כוכבים ביד ישראל דאימור לא עבדום וכדכתיבנא:

פרק י

הלכה א

אין כורתין ברית כו'. (א"ה עיין מ"ש הרב המחבר בספר דרשותיו בדרך מצותיך ח"ב (דף ס"ז ע"ב) וח"ד בנמוקיו על החינוך סימן ס"ג יע"ש):

הלכה ו

אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו כו' שנאמר לא ישבו בארצך. (א"ה עיין בדברי הרב המחבר ז"ל בדרך מצותיך ח"ב (דף ס"ז ע"ב) וח"ד בנמוקי על החינוך (פ' משפטים סימן צ"ד) יע"ש:

פרק יא

הלכה ב

עכו"ם שהיה מסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו קרוב שלש אצבעות לכל רוח שומט את ידו (א"ה עיין בדברי הרב המחבר ה' מלכים):

פרק יב

הלכה ב

לפיכך העבדים הואיל ויש להם זקן אסורים בהקפה. כתב מרן ז"ל כלומר דאע"ג דכל מצות שהאשה חייבת בהן עבד חייב בהם בהא עדיף מאשה כו'. הן אמת שדברי רבינו תמוהים מצד עצמם דהא מסוגית הגמרא [קדושין ל"ה:] מוכח דלפי המסקנא לא ממעטינן נשים מהשחתה משום סברא דלית להו זקן אלא מג"ש דפאת פאת מבני אהרן וכבר הוקשה כל זה למרן ונדחק ליישב יע"ש. והגם שנסבול דוחקו בעיקר הטעם לומר

דנשים פטורות מהשחתה משום דאין להם זקן. אכתי יש לתמוה על רבינו דאיך הוליד מזה דעבדים חייבים הואיל ויש להם זקן כיון דלפי הטעם האמיתי שהוא דיליף פאת פאת מבני אהרן לא נפיק מיניה פטורא דעבדים. והרב בעל"מ כתב וז"ל ומ"ש לפיכך העבדים כו' הוציא זה מהסברא דכיון דאשה לא אימעיט אלא מפני שאין לה זקן ממילא דעבד שיש לו זקן חייב, ואע"ג דבפ"ק דקדושין [שם] איכא בגמרא ואיבע"א אשה אימעיט מזקנך ואם כן לפי טעם זה ה"ה עבד דאיתקש לאשה בכ"מ מ"מ תפס רבינו כלישנא קמא לחומרא ע"כ. ודבריו תמוהים דמסוגית הגמרא מוכח דלפי המסקנא לא קיימא טעמא דסברא דהא לית בהו זקן אלא עיקר הטעם הוא דיליף פאת פאת מבני אהרן ואף הטעם האחר דזקנך ולא זקן אשתך לא קיימא לפי המסקנא וכמ"ש התוספות דדוקא מקמי דשמעינן בברייתא דיש להן חשיבות זקן בשום מקום ממעטינן לנשים משום דשני קרא בדבוריה אבל לבתר דשמעינן דגלי לית לן למעוטי משני קרא בדבוריה. הן אמת דהרא"ש בפסקיו הביא הטעם דשני קרא בדבוריה. ועיין בספר עצמות יוסף שנתעורר בזה. סוף דבר שדברי רבינו צריכים אצלי תלמוד: סליק הלכות עבודת כוכבים